

ТИТУЛЬНИЙ ЛИСТ

ЗМІСТ

ТИТУЛЬНИЙ ЛИСТ	1
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ВИБОРЧОЇ МОДЕЛІ	6
1.1. Загальна характеристика поняття виборчої моделі.....	6
1.2. Позитивний досвід формування і вдосконалення моделей виборчих систем країн світу.....	18
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИБОРЧОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	27
2.1. Особливості виборчих процесів в Україні у 1991-2002 роках	27
2.2. Поглиблення політичних протиріч під час виборчих кампаній 2004-2012 років	41
2.3. Загальнонаціональні та політичні особливості виборчих процесів 2014-2019 років.....	49
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	54
3.1. Системні проблеми моделі виборчої системи України	54
3.2. Механізми подолання основних прогалин виборчої моделі України.....	60
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ:	71

ВСТУП

Визнання народу носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні та створення демократичної правової держави вимагають активного дослідження проблем, пов'язаних із функціонуванням форм прямої демократії. У таких умовах проблема оптимізації виборчого процесу набуває особливого значення, оскільки досвід розвинутих західних країн переконливо показує, що демократія та вибори значною мірою залежать від демократії та легітимності всієї системи державної влади, а також як ступінь основних прав і свобод. Для забезпечення верховенства закону в організації та проведенні виборів необхідно координувати діяльність усіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування та соціальних організацій.

Найпоширенішою формою прямої демократії є вибори. Вони використовуються в більшості країн світу, вони є сучасною, цивілізованою правовою формою оновлення влади, пристосовуючи її структури та діяльність до потреб життя.

Беручи участь у виборах своїх представників, громадяни таким чином фактично здійснюють державну владу, яка їм належить.

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці про конституційне право існують різні погляди на визначення виборів.

Коли ми говоримо про вибори, ми маємо на увазі принаймні два значення цього слова - широке та вузьке. Право вибору в широкому (філософському) розумінні є одним із проявів абсолютної свободи, оскільки, як ми знаємо, найвищою свободою є свобода вибору. Необхідно розрізнити поняття «вибір» і «обрання».

Вибирати - це надавати комусь пріоритет, вважаючи, що це найкраще; надавати пріоритет конкретній особі для виконання певних обов'язків під час голосування. Натомість обирати означає визнання когось авторитетною людиною, гідною уваги до державних та громадських справ. Вибираючи, вибір завжди є, навіть якщо кандидат балотується, голосувати чи ні.

Дослідженням виборчої моделі в Україні займалась велика кількість вітчизняних вчених серед них були: В. Денисенко, О. Крюков, Б. Кухта, Ю. Мацієвський, С. Наумкіна, О. Новакова, В. Полохало, С. Рябов, Н. Теплоухова, О. Фісун, Ю. Шайгородський, Н. Шевчук, Г. Щедрова, Ю. Друк, Г. Жекало, М. Кармазіна, І. Кіянка, А. Кудряченко, П. Леоненко, М. Примуш, О. Процик, В. Сичова, С. Яремчук

Об'єктом дослідження є виборча модель

Предметом дослідження є еволюція виборчої моделі

Завданням дослідження є:

- Визначити загальну характеристику поняття виборчої моделі (теоретичний аспект)
- Висвітлити позитивний досвід формування і вдосконалення моделей виборчих систем країн світу
- Дослідити особливості виборчих процесів в Україні у 1991-2002 роках
- Визначити поглиблення політичних протиріч під час виборчих кампаній 2004-2012 років
- Визначити загальнонаціональні та політичні особливості виборчих процесів 2014-2019 років
- Проаналізувати системні проблеми моделі виборчої системи України
- Висвітлити механізми подолання основних прогалин виборчої моделі України

Метою дослідження є на основі існуючої наукової літератури проаналізувати виборчу модель в Україні та висвітлити її сильні та слабкі сторони.

Інформаційну базу дослідження склали економічна література та періодичні видання, Закони та рішення державних органів влади України та нормативні акти.

Науковою новизною роботи є розроблення механізмів подолання основних прогалин виборчої моделі в Україні.

Практична значемість дослідження полягає в удосконаленні виборчої моделі в Україні.

Структура роботи складається з трьох розділів, рисунків, таблиць та списку джерел інформації.

РОЗДІЛІ. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ВИБОРЧОЇ МОДЕЛІ

1.1. Загальна характеристика поняття виборчої моделі

В системі соціальних відносин принципове значення мають політична система і відповідний політичний процес. Одним із наслідків політичного процесу є поява нових або трансформація старих політичних інститутів - організацій чи процедур, за допомогою яких громадяни беруть участь у політичному житті суспільства. Такі інституційні зміни не завжди є однозначними та повними, на основі яких можна правильно оцінити їх вплив та вплив на розвиток політичної системи. Результатом стійкості, перетину та взаємних умов цих процесів є поява складної структури інституціональних відносин, у межах якої та за допомогою якої відбувається агрегування та артикуляція політичних інтересів.

Переваги та недоліки різних виборчих систем широко обговорюються в науковій літературі [3]. Дослідники дійшли висновку, що не існує ідеальної демократичної процедури виборів [4]. Зазвичай математики зазначають, що при відборі більше двох кандидатів жоден із варіантів голосування не відображає точно волю населення. Але є й інші фактори, які заважають нам претендувати на будь-яку виборчу систему як на «найкращу». Отже, очевидно, що переваги та недоліки будь-якої системи не є «абсолютними», а пов'язані з конкретними обставинами, за яких система використовується.

Загальновідомо, що співвідношення пріоритетів відіграє вирішальну роль у виборі виборчої системи: якщо основною метою є створення стабільного та ефективного уряду, то переважна мажоритарна система; якщо акцент робиться на відповідному представництві в парламенті інтересів різних груп населення - то пропорційна [5]. Це багато в чому залежить від характеру взаємозв'язку між законодавчою та виконавчою владою. Якщо уряд створюється парламентом, формування стабільної більшості в парламенті

набуває першорядного значення. Наприклад, К. Поппер вважає, що основною темою парламентських виборів є питання зміни уряду [6]. У президентських республіках, де уряд менш залежний, важливішою за парламентську більшість є проблема належного представництва в парламенті інтересів різних груп населення.

Таким чином, одним із найважливіших факторів, що впливають на вибір виборчої системи, є функції представницької влади. Важливим фактором є менталітет громадян, національні традиції. Так, Г. Майєр [7] зазначає, що в Німеччині не забороняється висувати незалежних (безпартійних) кандидатів, але після 1949 року жоден з них не зумів перемогти на виборах в Бундестаг. Р. Таагепера та М. Шугарт пишуть, що «результати виборів залежать не тільки від волі народу, але й від правил. Незалежно від того, чи це «місце» одного президента, чи кілька місць у національному та місцевому законодавстві, правила розподілу місць у різних країнах (або навіть в різних частинах однієї і тієї ж країни) різняться. Ключові питання - це підрахунок голосів та розподіл мандатів»[8]. Ті самі дослідники пропонують звернути увагу на три аспекти (або змінні) при визначенні виборчої системи:

- 1) голосовий зміст;
- 2) розмір округу (або порядок підрахунку голосів);
- 3) принцип передачі голосів, отриманих за мандати. Деякі дослідники вважають за необхідне розглянути ще один, четвертий аспект (змінну):
- 4) голосування за конкретного кандидата або партію (список кандидатів) [9].

Щодо першої позиції, виборець може мати право: проголосувати за одного кандидата або одного кандидата чи список (абсолютний голос); голосування за кожного «затвердженого» ним кандидата (позитивний голос); розподіл поданих йому голосів між різними кандидатами (спільне голосування); класифікувати кандидатів у порядку переваги (звичайне або преференційне голосування).

Існують й інші типи голосування. Наприклад, голосування з чотирма варіантами відповіді: «за», «проти», «утримуюсь», «віддаю перевагу» (превагу можна віддати тільки одному кандидатові, кількість інших варіантів не обмежується).

Що стосується другого пункту, то для класифікації виборчих систем досить знати, чи проводяться вибори за одномандатним виборчим округом, чи за багатомандатним, тобто розглядати два значення другої змінної: один і багато.

Для четвертої змінної можливі три значення: а) за кандидата; б) за партію; в) і за кандидата, і за партію.

Більшість варіантів існують для третьої змінної, додатково їх набір залежить від значень інших трьох. Тому рекомендується використовувати першу, другу та четверту змінні для загальної класифікації виборчих систем. Друга змінна відіграє вирішальну роль. Якщо виборчий округ є одним, тоді четверта змінна може мати лише одне значення - голосування за конкретного кандидата. Що стосується першої, хоча формально затверджувальні та кумулятивні моделі голосування також є прийнятними в цьому випадку, їх застосування в одномандатних округах є небажаним, оскільки зміст цієї моделі є чітким вибором на користь одного кандидата. Це означає, що в одномандатних округах можлива лише мажоритарна система. Як правило, існує два типи такої системи - абсолютна більшість і відносна більшість. Цей розподіл пов'язаний зі значенням третьої змінної.

Найважливішою особливістю одномандатного виборчого округу (особливо з точки зору виборця) є спосіб голосування (тобто перша змінна). З чотирьох видів голосування доречні лише два - категоричне та звичайне (преференційне). Перший тип голосування поширюється на класичну мажоритарну систему (абсолютна більшість із повторним голосуванням або відносна більшість), а другий - на преференційну мажоритарну систему (альтернативне голосування). Останній використовується рідко (наприклад, на національному рівні лише на виборах до нижньої палати парламенту Австралії

та на виборах до Президента Боснії та Герцеговини), але має певні переваги на виборах до місцевих органів влади

У випадку багатомандатного виборчого округу з голосуванням за конкретних кандидатів можливі всі чотири способи голосування. У разі категоричного голосування ми отримуємо систему одного голосу без призначення, у разі спільного голосування - спільного домовленості, у разі звичайного (преференційного) голосування - систему одного голосу. У разі позитивного голосування застосовується одна з двох версій блокової системи: обмежена (виборець має менше голосів, ніж кількість заповнених місць) або необмежена (кількість голосів на виборця відповідає кількості місць). Найскладніше класифікувати змішані ситуації, коли виборець голосує як за партію, так і за конкретних кандидатів. Тут потрібно використовувати додаткові змінні. Один із них відповідає на питання, чи голосування окреме.

У деяких випадках виборець голосує окремо за кандидата та за партію. В інших випадках голосування за кандидата вважається голосуванням за партію, до якої внесений список. Інша змінна полягає в тому, що місця можна розділити спочатку між партіями, а потім серед кандидатів у списку партій. Інший варіант полягає в тому, що місця між партійними списками розподіляються у більших багатомандатних округах, а результати голосування за кандидатів визначаються в менших округах (як правило, одномандатних округах).

Отже, ми маємо чотири конструкції. Перший - це відкрита (безкоштовна) система списків партій. У такому випадку виборець голосує за партію і, окремо, за кандидата зі списку цієї партії. Слід зазначити, що голосування за партію завжди є категоричним, тоді як усі чотири вищезазначені методи голосування (категоричний, кумулятивний, схвальний, преференційний) можуть бути використані при відборі кандидатів зі списку партії.

Друга система – «домінування». Виборець може проголосувати за кількох кандидатів зі списків різних партій, у цьому випадку подані голоси

враховуються насамперед як голоси за окремі партії, а після розподілу місць між партіями - як голоси за відповідних кандидатів.

У третій системі («змішана персоніфікована») виборець голосує окремо за партію та за кожного кандидата. Результати голосування за кандидатів визначаються в одномандатних округах. Однак розподіл місць у цих округах також впливає на кількість місць, які партія отримує в результаті голосування за списки.

Четверта система - це система (яку іноді називають резервною системою), коли виборець голосує за кандидатів, які балотуються в одномандатних округах, але його голос вважається висунутим від партії, до якої входить кандидат. Результати голосування за кандидатів визначаються в одномандатних округах, а за списками - у національному багатомандатному окрузі.

Мажоритарна система відносної більшості має ряд переваг. Перш за все, він дієвий (кожен мандат, що замінює, замінюється відразу, в результаті лише одного голосування). По-друге, це зрозуміло для виборців (на відміну від змішаних та нетрадиційних систем). По-третє, система є «економічною», оскільки немає необхідності організовувати повторне голосування в округах. Це також дозволяє масовим партіям отримати «солідну» більшість і сформувати стабільний уряд.

Р. Даль звертає увагу на ще один позитивний аспект мажоритарної виборчої системи: він забезпечує безпосереднє представництво жителів певного виборчого округу. Виборці краще знають свого заступника. Він може представляти їх інтереси в представницьких органах [10].

Однак мажоритарна система має низку суттєвих (з точки зору представництва) недоліків.

Ця виборча система на рівні округу призводить до втрати голосів, іноді досить значних. Отже, інтереси значної кількості виборців не можуть бути представлені у законодавці.

Застосування мажоритарної системи на національному рівні може призвести до значних спотворень результатів виборів. Е. Лакеман та Дж. Ламберт, вивчивши механізм функціонування виборчої системи відносної більшості в Англії, писали: звичайно, ніхто не буде заперечувати (незалежно від того, чи має це бути), що англійська Палата громад не «відображають почуття людей». Майже кожен вибори виявляють дивовижну розбіжність між нацією, представленою шляхом голосування, і Палатою громад в результаті цього голосування. Таке «відображення» зазвичай нагадує криве дзеркало: здається, кожна характеристика відповідає деяким до оригіналу, але одне раптом стає величезним, а інше, можливо, не менш важливим, стає ледве помітним. [11] На британських парламентських виборах 1997 року лейбористи набрали 64% голосів і лише 44% за. 31% голосів (25%), тоді як ліберальні демократи, підтримані 17% виборців, отримали лише 7% мандатів.

Мажоритарна система відносної більшості також не задовольняє умові рівного представлення кіл. Нерівність може проявлятися, по-перше, тим, що депутати можуть обиратися з різних округів, за які проголосувала різна кількість виборців. Деякі депутати можуть отримати менше половини, інші - 90% від усіх поданих голосів. По-друге, деякі округи можуть переважати інші. Це означає, що голоси матимуть різну «вагу». Також є місце для маніпуляцій із «вирізанням» виборчих округів, їх «межі» визначені таким чином, щоб сприяти перемозі правлячої політичної сили. Таке явище одержало назву «джеррімандерінг» (за ім'ям губернатора американського штату Масачусетс Е. Джеррімандера, який вдався до такої практики ще 1812 року).

Однією з переваг абсолютної більшості більшості в порівнянні з системою відносної більшості є те, що кандидати, яких підтримує більшість виборців, які проголосували, вважаються обраними. Однак він також має недолік у системі відносної більшості: голоси за інших кандидатів програються. Усі вищезазначені зауваження щодо системи відносної більшості можуть стосуватися і виборчої системи абсолютної більшості.

Одним з недоліків цієї системи є також те, що вона не завжди ефективна в багатопартійній системі. Наприклад, у Франції у першому турі 490-місцевих виборів до Національних зборів більше половини було замінено лише один раз, на виборах 1968 року.

Одним із шляхів вдосконалення цієї системи є запровадження другого туру голосування, в якому можуть брати участь два кандидати, які отримали найбільшу кількість голосів у першому турі (перевиборах). Іншим способом усунення недоліків абсолютної мажоритарної мажоритарної системи, що дозволяє обійтися без переголосування, є альтернативне голосування (альтернативне голосування). Ця система, також відома як преференційна більшість, є ще одним варіантом мажоритарної системи в одномандатних округах. Виборця просять вказати як основну, так і альтернативну версію за своїм вибором у порядку голосування. Щоб перемогти, вам слід заручитися підтримкою абсолютної більшості. Якщо жоден з кандидатів не став головним вибором для більш ніж половини виборців, кандидат, що має найменшу кількість перших голосів, вилучається зі списку. Отримані ним голоси передаються кандидатам, зазначеним виборцями як альтернативи. Цей перерозподіл голосів триває доти, поки один кандидат не набере абсолютну більшість. Як тільки кількість голосів, отриманих кандидатом на перших виборах, плюс кількість голосів, поданих за нього від інших кандидатів, перевищує половину загальної кількості голосів, він оголошується переможцем [14].

Р. Даль зауважує, що передача голосів може іноді привести до перемоги кандидата, який і не одержав найбільше голосів у першому турі [15]. Застосування альтернативного голосування може також призвести до неадекватного розподілу місць у законодавчих органах.

Мажоритарна виборча система може застосовуватися і в багатомандатних округах. Одним з різновидів мажоритарної системи в них є система обмеженого голосування (limited vote): кожен виборець має право проголосувати за число кандидатів, яке є меншим від загальної кількості тих,

що обираються в окрузі. Така система практикується, наприклад, при виборах до Сенату Іспанії, де більшість провінцій обирають чотирьох сенаторів, а виборцям дозволено віддати три голоси за різних кандидатів [16].

Граничною формою мажоритарної системи є система єдиного голосу, який не передається (*single non-transferable vote*). Така система використовується, зокрема, в Японії при виборах до нижньої палати парламенту. Величина округів установлена там на рівні від трьох до п'яти, але при цьому кожен виборець голосує лише за одного кандидата [17]. Е. Лейкман і Дж. Ламберт вважають, що обмежене голосування сприяє забезпеченню представництва меншості [18]. Однак тут є і ризик: таке представництво може виявитися завищеним.

Пропорційна виборча система функціонує лише в багатомандатних округах: виборці голосують за партійні списки. Кожна партія, яка бере участь у виборах, отримує кількість місць, пропорційну кількості поданих за неї голосів. Сьогодні в багатьох демократичних країнах використовується якась пропорційна система.

Серед них, зокрема, Бельгія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Греція, Ірландія, Ізраїль, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Швеція, Швейцарія. Загальною тенденцією у ХХ столітті був рух до пропорційної системи представництва [19].

При застосуванні пропорційної системи слід враховувати механізм розподілу місць у партійних списках. Більшість демократій використовують систему пропорційного представництва шляхом голосування зі списку партій. У такій системі партії висувають списки кандидатів (як правило, вони містять стільки кандидатів, скільки місць в окрузі). Існує два основних варіанти розподілу місць у партійному списку: система «закритого» списку та система «відкритого» списку. У випадку «закритих» списків виборець голосує за партійний список у цілому і не може впливати на розподіл місць у цьому списку. Мандати, отримані у партійному списку, розподіляються між кандидатами відповідно до порядку, в якому вони потрапляли до списку. Цей

варіант посилює вплив центрального керівництва партії, оскільки саме лідери (не обов'язково офіційні) визначають порядок вибору кандидатів.

Система «відкритого» списку надає виборцям більшу свободу у виборі конкретних кандидатів. Простий варіант цієї системи – «список серійних номерів з правом вибору одного кандидата», який використовується, серед іншого, у Бельгії та Данії. Кожна партія пропонує список кандидатів за номерами. Виборці можуть позначити одного кандидата на виборчому бюлетені або в усьому списку або в ньому. Голосування за окремих кандидатів поєднує голоси, отримані партією за пропорційне розподіл місць, і просування кандидата до списку.

У системі, яка використовує список серійних номерів з правом вибору кількох кандидатів, наприклад, в Італії, виборці можуть проголосувати за трьох або чотирьох кандидатів у партійному списку, а не більше, ніж один кандидат у списку. Фінляндія застосовує неперіоритетну систему голосування з вимогою проголосувати за одного кандидата. Порядок у партійних списках відсутній, виборці повинні вибрати одного кандидата для голосування за партію, і їх вибір залежить як від пропорційного розподілу місць у законодавчому органі між партіями, так і від порядку обрання кандидатів із партійних списків. заповнені. ці місця [24].

Існує також свого роду пропорційна система, яка дозволяє виборцям висловлювати свою підтримку кандидатам не лише від однієї партії, а й від різних партій. Це єдина система передачі голосів, що передається. Може використовуватися лише в багатокористувацьких районах. Проте виборець, який має один голос і голосує за одного кандидата, може вибрати кілька переваг. Виборець ставить цифру 1 поруч з ім'ям найбільш бажаного кандидата, цифру 2 поруч із іменем іншого кандидата тощо. Виборець може висловити свої уподобання будь-якому кандидату, незалежно від приналежності до партії. Кандидати, кількість перших уподобань яких перевищує або перевищує ліміт, вважаються обраними. Обрані кандидати можуть мати надлишок голосів та, відповідно до інших уподобань, бути

переданими іншим кандидатам. Якщо в результаті такої операції один із кандидатів, не обраних на першому етапі підрахунку голосів, досягне межі, він також вважається обраним. Якщо цього недостатньо для повного розподілу місць, застосовується третя преференція і т. д. Сьогодні загальні вибори формуються за системою в один голос: парламенти Ірландії та Мальти, сенат Австралії, парламенти австралійської федерації, органи місцевого самоврядування в Австралія, Ірландія та деякі муніципалітети США. Така система надає виборцям більшу свободу вибору, оскільки можна проголосувати за будь-яку групу кандидатів, незалежно від їх партійної належності [25].

З метою поєднання переваг різних систем і зменшення їхніх вад у деяких країнах застосовуються змішані виборчі системи. Є кілька способів поєднання пропорційного представництва з нормами голосування відносною й абсолютною більшістю. Один з них полягає в застосуванні принципу пропорційного представництва в деяких частинах території держави, і голосування або відносною, або абсолютною більшістю в інших частинах. Наприклад, під час виборів до Сенату Франції система голосування відносною чи абсолютною більшістю використовується в департаментах, які мають чотири й менше місць, тоді як система пропорційного представництва переважає в департаментах, від яких обирається п'ять і більше депутатів. Інший різновид змішаної системи полягає в тому, що для однієї й тієї ж території пропонуються дві групи кандидатів. Цей тип практикується в Японії після реформи виборчої системи 1994 року. Тут 300 членів палати представників обираються в одномандатних округах за принципом відносної більшості. Інші 200 членів обираються в регіональних округах на основі системи пропорційного представництва.

Комунікативна суть політичної реклами полягає в тому, що вона встановлює контакт між владними чи претендентами на місця в уряді та масами, забезпечує певне цілеспрямоване спілкування між ними, використовуючи найбільш доступне сприйняття та адекватну систему знаків.

Політична реклама - це своєрідний путівник ідей, розмножувач образів, символів та міфів.

Вона також виконує інформаційну функцію, оскільки одне із завдань, з яким він стикається, - це інформування та ознайомлення аудиторії з партією, кандидатом, його поглядами, просуванням по службі, пропозиціями та їх перевагою перед конкурентами. Політична реклама працює в умовах політичної конкуренції, вона відрізняє свій об'єкт від інших, тому можна говорити про соціально орієнтовані, ідеологічні функції. Специфіка політичної реклами полягає насамперед у чіткому визначенні її завдань та предмету, в активному, "силовому" характері її комунікативної діяльності. Політична реклама є своєрідним акумулятором стратегічних ідей та розвитком рекламної кампанії, регулятором виборчої поведінки.

Політичний вибір і воля виборця пов'язані навіть у суспільстві з найрозвиненішими демократичними інститутами. Його рішення про те, як голосувати, так чи інакше залежить від прихованого впливу різних природних та випадкових факторів [1]. Серед них ми виділили ідеологічні установки та політична культура виборця, його інтереси до політики, соціальний статус, характер зайнятості та матеріальний рівень, стать та вік, середовище. Отже, модель виборчої поведінки залежить від: соціальних особливостей особистості, її біографії, особистих особливостей, культурно-освітнього рівня, умов життя, віку, впливу на навколишнє середовище; його політичні позиції - такі як політична культура, настрої та стурбованість дня, думки щодо певних проблем, ставлення до «табору» кандидата; запропоновані політичні вибори, звички голосування.

Всі перераховані вище фактори мають особливе значення у випадках, коли ідеологічні та політичні погляди виборців нестабільні, а їх соціальна ідентичність недостатньо розвинена. Ця нестабільність і недорозвинення, що виявляється при голосуванні, спричинює незліченні відтінки виборчої поведінки.

Політична реклама відіграє значну роль у виборчій ситуації. Він здатний інтегрувати діяльність різних факторів, що впливають на виборчу поведінку, організувати цей вплив і підпорядковувати його виборчій стратегії даної партії чи кандидата. Політична реклама - це свого роду вектор, який фокусує можливі поведінкові реакції електорату і дає їм єдино правильний напрямок, який може бути успішним на виборах.

Зміст політичної реклами визначається потребами електорату. Його головне комунікативне завдання – «прив'язати» запит об'єкта до пропозиції суб'єкта. Система факторів, що впливають на політичний вибір, - це складна, багаторівнева, але гнучка освіта. Управляючи цими факторами індивідуально, комплексно або використовуючи різні комбінації, ви можете змінити як нюанси вибору, так і його загальний напрямок. У цьому полягає мета різних варіантів реклами.

Для ефективного вирішення комунікаційних завдань політичної реклами необхідно провести детальні дослідження політичного простору (законодавча, політична, демографічна та економічна ситуація, система управління, співвідношення сил на політичній арені, в економічна сфера тощо). Стан цього простору та ситуативні зміни значною мірою визначають напрямок дій виборців. Для досягнення максимальної ефективності повідомлення політичної реклами особливу увагу слід приділяти дослідженню громадської думки, потреб, мотивацій та уподобань виборців та визначенню цільових груп [4]. Масова комунікація, за визначенням, передбачає взаємодію із спільнотою людей у цілому, хоча у цій взаємодії існують певні варіації залежно від типу одержувачів. Індивідуальні контакти та робота окремих механізмів комунікації виключаються. Це завдання виконують такі традиційні форми спілкування з виборцями, як передвиборчі мітинги, зустрічі з виборцями та мандрівні кампанії.

1.2. Позитивний досвід формування і вдосконалення моделей виборчих систем країн світу

Виборча система є надзвичайно важливим елементом політичної системи всього суспільства. Специфіка виборчої системи може мати серйозні наслідки - від розколу партії до розпаду країни. Досвід використання різних типів виборчих систем показує, що результати виборів залежать не тільки від волі народу, але і від виборчих правил. Незалежно від того, є це «місце» президента чи кілька місць у національних та місцевих представницьких органах, правила розподілу місць в різних країнах і навіть в різних частинах однієї і тієї ж країни різняться. Підрахунок голосів та розподіл мандатів є ключовими, деякі виборчі системи дають перевагу одній чи двом найбільшим партіям, а треті партії втрачають місця та втрачають політичне значення з часом. Але інші виборчі системи дають малим партіям право бути представленими в парламенті залежно від кількості голосів, які вони отримують. Як результат, місця розподіляються між багатьма партіями, що уряд може мати лише коаліцію (наприклад, це стосується Ісландії).

Метод відбору переможців та розподілу місць дійсно важливий. Різні країни використовують різні методи. Звичайно, виникає питання: чому б не визначити найкращу виборчу систему та просто застосувати її? На жаль, ідеальної системи не існує. Створення виборчої системи є результатом суб'єктивного вибору, який часто визначається співвідношенням політичної сили в законодавстві. Так чи інакше, визначення результатів виборів часто виявляється більш вигідним для окремих партій, і вони виступають за включення таких «сприятливих» методів до виборчого законодавства.

Отже, встановлення певного типу виборчої системи залежить від результатів, яких слід досягти. У деяких країнах діє пропорційна система, при якій місця розподіляються пропорційно кількості отриманих голосів. Але коаліційні уряди, які з'являються на таких виборах, часом бувають нестабільними. Для деяких країн стабільніший уряд однієї з найбільших і

найвпливовіших партій є більш важливим, навіть якщо він набрав менше 50% голосів. Але тоді парламентське представництво не менш важливих меншин опиняється під загрозою. У деяких країнах ці тенденції неможливо простежити. Наприклад, в Австрії пропорційне представництво давно пов'язане зі стабільним однопартійним правлінням. В інших країнах жодна з них не працювала: існує не пропорційна система, а мажоритарна система, але відсутня стабільність уряду. Звичайно, така нестабільність часто не пов'язана з виборчою системою та виборчими правилами. Але іноді такий зв'язок простежується. Також трапляється, що немає чіткого уявлення про те, яка виборча система найкраща для тієї чи іншої країни: прийнята якась виборча система, деякі нормативні акти, але наслідки їх застосування не такі, як очікувалося. Саме це відбувається, коли систематичне вивчення виборчих систем та їх наслідків є особливо важливим та корисним. Першим кроком у вивченні виборчих систем є їх типологія.

Сучасні демократії використовують різноманітні виборчі системи (в даний час існує близько 350, включаючи вибори до представницьких органів усіх рівнів, а не лише вибори до вищих або центральних парламентів). Якщо відступити від тонкощів національного виборчого законодавства окремих країн і розглянути виборчі системи певним підходом, заснованим на правилах, то всі існуючі системи у світі можна розділити на три основні групи - більшість, пропорційну та змішану.

Порівняно з іншими елементами політичної системи, найпростіше змінити виборчу систему країни. Проте немає повної свободи у виборі виборчої системи. Те, яка виборча система була впроваджена чи буде впроваджена в тій чи іншій країні, залежить не лише від абстрактних міркувань щодо чесності виборів чи належного врядування, а й від політичних умов та традицій цієї країни. Наприклад, виникла нова країна, і її політична еліта розпалася на багато партій. Тоді прийняття виборчого закону потребуватиме підтримки багатьох партій, навіть невеликих. Такі партії навряд чи підтримають виборчий закон, який надає перевагу великим партіям

перед малими, особливо якщо закон обмежує їхні шанси на виживання. З іншого боку, якщо в політичному житті країни домінують одна чи дві великі партії, вони не матимуть стимулу запровадити в країні пропорційну систему, яка дозволяла б малим партіям стояти на власних ногах, але стримувати великі партії в той же час.

Те саме стосується реформування виборчої системи. Така реформа зазвичай вимагає згоди народних депутатів. Але це ті самі люди, які здобували місця в представницькому органі за допомогою виборчої системи, яка існувала на той час. Навіщо їм потрібні зміни в системі, яка вже досягла свого теперішнього становища? Наприклад, британські ліберали виступають за реформування виборчої системи саме тому, що нинішні правила для них несприятливі. Але провідні партії, які здобувають місця в парламенті за рахунок лібералів, не мають підстав змінювати виборчу систему. Можна навіть запідозрити, що навіть якщо лібералам вдасться знову стати однією з провідних партій країни, їх зацікавленість у реформуванні виборчої системи значно зменшиться.

Ось чому виборчі системи досить пасивні. Багато країн досі дотримуються правил, введених одночасно із загальними виборами. Іноді коріння інерції заглиблюються ще глибше. У країні, де населення чітко розшароване за релігією, наприклад, католики, протестанти та мусульмани, особливо якщо це розшарування відіграє важливу політичну роль, можуть бути три відповідно орієнтовані партії. За цих обставин найгіршим варіантом було прийняття виборчої системи, що сприяє найбільшій партії. У такому випадку обидві релігійні групи будуть назавжди позбавлені належного представництва.

Хоча є приклади реформування виборчих систем. Серйозне коригування зазнали виборчі системи Франції у 1958 р. та Північній Ірландії в 1973 р. У 1982 р. була здійснена доволі радикальна реформа правил проведення виборів до верхньої палати японського парламенту. З 1960 р. змінилися виборчі системи Австрії та Швеції. Значні зміни відбулися у виборчих системах

посттоталітарних країн. Переважно у них до 1989–1991 рр. застосовувалися мажоритарні виборчі системи. Та в наступні роки з проведенням демократизації політичної та державної систем мажоритарна виборча система була змінена або на змішану мажоритарно-пропорційну систему (Росія, Литва), або на пропорційну (Польща, Латвія, Україна).

Однак географічне розмежування між країнами з пропорційною системою та країнами з мажоритарною виборчою системою залишається вражаючим. Останній досі використовується переважно в країнах, які перебували або перебувають під політичним впливом Великобританії - США, Британській Співдружності та самому Великобританії. Ця система не існує в континентальній Європі, де скрізь (крім Франції) застосовується пропорційна виборча система та партійні списки, чужі для всіх країн Співдружності, крім Гайани та Шрі-Ланки.

У той же час англосаксонське явище вважається альтернативною системою поліноміального правила як одним із типів поліноміальної мажоритарної системи, про яку мова піде далі. Зрештою, він використовується лише в Співдружності. Таким чином, у цій системі депутати обиралися до нижньої ірландської та тасманійської палат, верхньої палати Австралії та всього законодавчого органу Мальти. Ця система існує вже деякий час у Великобританії на муніципальних виборах.

Пропорційна система була запроваджена у Швейцарії наприкінці XIX століття, коли національні та релігійні відмінності серйозно загрожували національній єдності та цілісності держави. Використання мажоритарної виборчої системи означало, що етнічні та релігійні меншини були недостатньо представлені, оскільки партії, які не отримали відносної більшості, не були представлені в парламенті, а партія-переможець отримала більшість місць у представницькому органі та ігнорувала інтереси меншин.

У 1847 р. Католицькі кантони навіть намагалися покинути Конфедерацію, але їх підйом був придушений переважними протестантськими силами. Щоб уникнути повторення таких кривавих

надмірностей, використовували пропорційні системи подання. Історичний досвід як Швейцарії, так і деяких інших європейських країн (включаючи Бельгію) показує, що «введення пропорційної системи призвело до подолання політичних суперечок. Поряд з більшістю були представлені соціальні групи цих країн, переважно етнічні, релігійні та інші меншини, в інтересах яких була запроваджена пропорційна виборча система. Відносини між ними увійшли в мейнстрим співпраці - компромісне парламентське рішення. Як результат - соціальні суперечності пом'якшені, гострі конфлікти залишились у минулому»[7, с. 57].

Вивчаючи та порівнюючи виборчі системи, які існували та існують у світі, не потрібно визначати, яка з них найкраща. Жодне представництво повністю не відображає реальний стан інтересів та уподобань у суспільстві у всіх його деталях. Жодна установа не може повною мірою представляти ціле суспільство, навіть якщо вона створена в умовах найретельнішого дотримання всіх правил і процедур будь-якої з виборчих систем. Тільки ціле може повністю представити те, що є універсальним. Жодна виборча модель не є досконалою, вони можуть більш-менш відповідати потребам часу.

У Німеччині пропорційно-змішана мажоритарна система, двопалатний парламент, 598 депутатів. 69 членів верхньої палати представлені урядами федеральних штатів, кожен з яких представлений у верхній частині 5-6 своїми членами. 299 депутатів обираються до нижньої палати відносною більшістю, а 299 депутатів обираються пропорційно із закритими списками. Виборча система в Німеччині - це форма пропорційного представництва, при якій кожен виборець має два голоси: один обирає члена Бундестагу у своєму окрузі, а другий - за партійні списки; таким чином, виборець може розділити свій голос між двома партіями.

Половина членів Бундестагу обирається простою більшістю в округах; інша половина - це політичні партії за результатами виборів у партійних списках. Пропорційна система земельних списків має на меті забезпечити розподіл усіх партій пропорційно кількості голосів, поданих за них. Досвід

показує, що найменша розбіжність між волею електорату та розподілом місць у парламенті відбувається в країнах, які застосовують модифіковану систему пропорційності з «національним округом», до якого належить Німеччина. З іншого боку, прямі вибори кандидата від округу дають громадянину можливість обрати конкретного політика. Індивідуальне голосування за кандидата в одномандатних округах має на меті забезпечити тісні стосунки між виборцями та їх представниками.

У Німеччині вибори в одномандатних округах базуються переважно на партійних уподобаннях, а не на характері кандидатів. Початкові надії на те, що змішана пропорційна система представництва гарантуватиме тісний зв'язок між виборцями та представниками, були реалізовані лише частково, незважаючи на спроби представників встановити тісні зв'язки зі своїми округами. Однак цей елемент електорату в системі пропорційного представництва допомагає щонайменше подолати розрив між виборцями та представниками, який зазвичай збільшується за допомогою звичайних систем пропорційного представництва у закритих списках.

Максимум система двох голосів дозволяє виборцям стратегічно розділити свої голоси між поточними або потенційними партнерами по коаліції. Насправді голосування є поширеним явищем серед прихильників невеликих партій. Оскільки кандидати від невеликих партій мають мало шансів на перемогу в одномандатних округах, їх прихильники часто віддають перший голос кандидату в окрузі від більшої партії коаліції. Німецьку пропорційну персоніфіковану систему часто критикують за те, що вона не може суттєво щось змінити: протягом кількох десятиліть деякі округи обирають представників тих самих політичних сил. Так само прихильники великих партій можуть «позичити» другий голос меншої партії коаліції, щоб переконатись, що вона подолала правовий бар'єр. Таким чином, розподіл голосів стратегічно використовується виборцями для підтримки коаліційного партнера «своєї» партії або принаймні для демонстрації коаліційних переваг. Через пропорційні результати така виборча система практично не дозволяє

одній партії набрати абсолютну більшість депутатських мандатів з меншістю голосів. Насправді за останні п'ятдесят років у Німеччині цього не сталося.

У Польщі система пропорційної змішаної більшості, двопалатний парламент, 460 депутатів та 100 сенаторів. До нижньої палати обирається 460 членів за пропорційною системою відкритого списку. 100 сенаторів верхньої палати обираються за системою відносної більшості.

Польща розділена на 41 округ, кожен з яких, залежно від розміру, обирає від 7 до 19 депутатів, загалом 460 депутатів, а 100 сенаторів обираються прямим голосуванням в одномандатних округах. Поріг для Сейму встановлений на рівні 5% для політичних партій та 8% для виборчих блоків, а місця розподіляються пропорційно методом д'Ондта.

Виборча система в Польщі, як правило, сприяла консолідації політичних партій, але процес був досить повільним і дещо хаотичним.

Варто згадати події 2007 року в Польщі, коли корупційний скандал, що вибухнув у провідній політичній еліті країни та призвів до розпаду коаліції, призначивши дострокові парламентські вибори в жовтні 2007 року, став одним із найгучніших у сучасній історії та підтвердив необхідність вдосконалення як партійної, так і виборчої системи в цій країні.

Проблеми, досягнення та наслідки впровадження пропорційної системи в Республіці Польща є досить суперечливими. З одного боку, відбувалась поступова поляризація політичних сил, що збільшило стійкість урядових коаліцій та зменшило потрясіння в політичному середовищі. З іншого боку, є досить критичні зауваження та пропозиції щодо зміни системи пропорційності (згідно з чинною Конституцією) при використанні одномандатних округів з партійними кандидатами. Реалізації цієї можливості сприяє той факт, що політично мотивовані переходи від фракцій до фракцій не стали звичними для польського Сейму. Пропозиції щодо зміни виборчого порогу активно використовуються для політичних маневрів. Зростають голоси щодо відмови від системи пропорційності та запровадження мажоритарних округів.

За нинішньої системи, правда, обирається конкретний кандидат від партії, але, як правило, виборець обирає конкретну партію. Кандидат може перемогти в окрузі, але якщо його партія не перевищить 5-відсоткового порогу, він не зможе стати депутатом. З іншого боку, кандидат від партії, яка подолала 5-відсотковий поріг, може стати депутатом, набравши невелику кількість голосів у своєму окрузі.

Як зазначають М. Михальченко та З. Самчук, немає ідеальних виборчих систем, які могли б служити панацеєю на всі часи та нації. Кожна виборча система містить певні генетичні характеристики, які є перевагою в одних обставинах та недоліком в інших. Ось чому правильно говорити про пошук недосконалої моделі універсалістської різновиди [4].

У переважній більшості країн Європейського Союзу парламентські вибори проводяться за пропорційною системою. Більшість виборчих систем для виборів членів верхньої та нижньої палат в основному застосовуються у випадках, коли кількість місць, що підлягають розподілу в окрузі, настільки мала, що недоцільно застосовувати пропорційну систему до їх розподілу.

В Угорщині та Німеччині застосовуються змішані виборчі системи, але вибори деяких народних депутатів в одномандатних округах є лише методом персоніфікації виборів, що має такий самий ефект, як пропорційні вигідні виборчі системи. Іншими словами, німецька та угорська виборчі системи по суті пропорційні.

Більшість країн ЄС прагнуть створити механізм розподілу місць на парламентських та місцевих виборах, який надає перевагу найсильнішим партіям. Це досягається за допомогою мажоритарної системи (яка, на думку М. Дюверже, сприяє переходу до двопартійності), системи одного голосу та спеціальних механізмів розподілу місць у пропорційній системі, вигідній великим партіям - д'Ондта, найбільші залишки та високі виборчі бар'єри, що використовуються у більшості країн із пропорційною та змішаною системою.

Для європейських країн найголовніше не формула виборчої системи, а безпека, стабільність та збалансованість виборчого законодавства. Виборча

система повинна бути стабільною, демократичною та прозорою і повинна надійно гарантувати волю громадян. Щоб Україна рухалась до європейської інтеграції, важливо керуватися фундаментальними принципами та підходами до створення та застосування виборчого законодавства в законодавчому процесі, а не бездумно копіювати закони деяких європейських країн. Не менш важливим для України є вдосконалення правової та духовної культури її громадян, без якого неможливо подолати такі негативні та ганебні явища, як фальсифікація результатів виборів та підкуп виборців.

РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИБОРЧОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

2.1. Особливості виборчих процесів в Україні у 1991-2002 роках

У кожній системі є набір формуючих елементів, які в порівнянні з іншими мають більший вплив на її зовнішній вигляд, динаміку та визначають наслідки процесів, що відбуваються в ній. Серед усього спектру організацій та процедур, що складають інституційну модель політичної системи, особливої уваги заслуговує виборча система - сукупність незмінних виборчих правил, що проводили один або кілька послідовних виборів у певній країні і визначаються не лише законом, але також за фактичним атрибутивним рівнем, дотриманням та забезпеченням ресурсів. Атрибутами виборчої системи є: розмір виборчого округу, форма голосування, спосіб перетворення голосів у представницькі мандати, бар'єри для в'їзду. Окрім цих загальновизнаних елементів, у науковому дискурсі є ще один елемент - право бути суб'єктом виборчого процесу. Цей елемент виборчої системи має особливе значення в контексті запровадження пропорційної системи виборів на основі партійних списків. Під атрибутивною кореспонденцією ми розуміємо сукупність елементів, які не лише створили б умови для найбільш зручного здійснення активних та пасивних виборчих прав, а й забезпечили б виконання інституційних завдань, покладених на виборчу систему.

Структура виборчого бюлетеня є технічним механізмом виборця для вираження волевиявлення. Структура виборчого бюлетеня може бути відкритою або закритою. Відкрите голосування надає виборцям можливість преференційного голосування, тобто внесення змін до списку кандидатів, які балотуються від політичної партії. Закрите голосування цього не дозволяє. Метод перетворення голосів у представницькі мандати - це метод визначення кількості місць у представницькому органі, на які може розраховувати політична партія, за умови подання мінімально необхідної кількості голосів.

Кількість представницьких місць тих партій, які увійдуть до Верховної Ради України, визначається методом найбільшого балансу, тобто контингенту Гери. Кількість голосів, необхідна для отримання одного депутатського місця - виборча квота - обчислюється шляхом ділення загальної кількості голосів, поданих за кандидатів у виборчі списки партії, на кількість місць, рівну кількості депутатів Верховної Ради України. На наступному кроці кількість голосів, поданих за кандидатів у виборчий список партії, ділиться на виборчу квоту. Вся частина отриманої кількості - це кількість депутатських мандатів, отриманих кандидатами від цієї партії. Дробові залишки включаються в розподіл мандатів таким чином: партії, виборчі списки яких мають більші фракції після розподілу, ніж інші, отримують одне додаткове місце в парламенті, починаючи з виборчого списку партії з найбільшим дробовим балансом [5, с. 109].

Для України, як демократичної держави, важливо пристосувати українське виборче законодавство та виборчу практику до європейських виборчих стандартів. Слід зазначити, що українське виборче законодавство в основному відповідає міжнародним стандартам демократичних виборів [1, с. 31]. Про це свідчать резолюції Венеціанської комісії та Ради Європи та доповіді Міжнародної місії спостереження за виборами ОБСЄ [2, с. 6]. Водночас, на думку українських та зарубіжних експертів, досі залишаються невирішеними проблеми як із законодавчим регулюванням виборів, так і з практикою застосування виборчого законодавства. Незважаючи на численні праці вітчизняних вчених, які не лише аналізують ці проблеми, але й пропонують різні рекомендації щодо їх подолання, законодавець не завжди бере їх до уваги.

Національне виборче законодавство традиційно зосереджується на регулюванні національних та місцевих виборів за допомогою окремих (галузевих) законів, кожен з яких регулює різні типи виборів. Це викликає ряд проблем.

Перша з цих проблем - надзвичайна нестабільність виборчого законодавства в Україні.

Так, перший Закон «Про вибори Президента Української РСР» (після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року – «Про вибори Президента України») був прийнятий 5 липня 1991 року. Законом від 24 лютого 1994 року він був прийнятий у новій редакції. 5 березня 1999 року був прийнятий новий Закон «Про вибори Президента України» (зміни до цієї редакції Закону протягом 2000–2003 років уносились п'ять разів). Зазначений Закон 1999 року формально чинний і сьогодні, проте Законом від 18 березня 2004 року він був викладений у новій редакції, а Законами від 14 квітня та 21 серпня 2009 року до нього були внесені істотні зміни (загалом зміни до цієї редакції Закону до 2014 року вносились одинадцять разів). Таким чином, кожні вибори Президента України – 1991 р, 1994 р., 1999 р., 2004 р., 2010 р. – проводилися практично за іншим виборчим законом (більш детально див. [3, с. 6]. Напередодні позачергових виборів Президента України 2014 року до Закону «Про вибори Президента України» внесено техніко-юридичні зміни Законами України «Про внесення змін до статті 90 Закону «Про вибори Президента України» та «Про внесення змін до Закону України «Про вибори Президента України» та деяких інших законодавчих актів України щодо техніко-юридичного вдосконалення виборчого процесу» [4; 5]. Таким чином, вибори Президента України 25 травня 2014 року проводитимуться за законом, редакція якого знову відрізняється від попередньої (чинну редакцію Закону «Про вибори Президента України» [21]).

Історію сучасного вітчизняного парламентського виборчого законодавства дещо умовно можна розпочати із Закону Української РСР «Про вибори народних депутатів Української РСР» від 27 жовтня 1989 року, на основі якого проводилися перші плюралістичні вибори Верховної Ради. Далі відповідні закони приймалися заново практично під кожні парламентські вибори, часто – зі зміною виборчої системи. Так, вибори 1994 року проводилися за Законом від 18 листопада 1993 року із збереженням двотурової

системи абсолютної більшості; вибори 1998 року – за Законом від 24 вересня 1997 року, який передбачав змішану виборчу систему; вибори 2002 року – Законом від 18 жовтня 2001 року із тою ж виборчою системою. 25 березня 2004 року був прийнятий новий Закон «Про вибори народних депутатів України» на пропорційній основі, однак він жодного разу не був застосований у первинній редакції, оскільки Законом від 7 липня 2005 року був викладений у новій редакції (із збереженням виборчої системи), яка діяла під час виборів 2006 року. Перед виборами 2007 року Закон зазнав істотних змін у частині регулювання позачергових виборів, внесених Законом від 1 червня 2007 року. Нарешті, вибори 2012 року відбулися на підставі Закону від 17 листопада 2011 року [7], який повернув змішану виборчу систему. Більш детальну характеристику виборчих систем, які застосовувалися на різних виборах в Україні.

Не менш багата законодавчими актами новітня історія регулювання місцевих виборів в Україні, яку (як і виборів народних депутатів України) теж доцільно розпочинати з місцевих виборів, проведених у 1990 році одночасно з виборами народних депутатів УРСР на підставі Закону Української РСР «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» від 27 жовтня 1989 року, за яким вибори депутатів проводилися в одномандатних округах за системою абсолютної більшості. 24 лютого 1994 року прийнято новий Закон «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад», який зберіг виборчу систему з виборів депутатів і вперше запровадив прямі вибори вищих посадових осіб місцевого самоврядування за тією ж системою абсолютної більшості. Після прийняття Конституції України 1996 року, яка встановила сучасну систему місцевого самоврядування в Україні, та прийняття Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 року Закон «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 14 січня 1998 року, за яким було проведено чергові місцеві вибори 1998 та 2002 років, встановив дві різні виборчі системи для виборів місцевих рад: депутати сільських, селищних,

міських рад обиралися в одномандатних виборчих округах за принципом відносної більшості (той же принцип обрання, чинний досі, було встановлено для сільських, селищних, міських голів), тоді як депутати районних та обласних рад обиралися за принципом відносної більшості у багатомандатних виборчих округах, що відображало конституційний статус цих представницьких органів місцевого самоврядування.

Після утворення Кримської автономії вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим 1994 року відбулися у ситуації гострого правового конфлікту щодо конституційності нормативних актів автономії на підставі Закону Республіки Крим «Про вибори Верховної Ради Криму», прийнятого Верховною Радою Автономної Республіки Крим 17 вересня 1993 року. Це був єдиний випадок проведення виборів в Україні не на підставі закону України. Стаття 135 Конституції України 1996 року встановила підзаконний характер нормативно-правових актів автономії, а пункт 20 частини першої статті 92 Конституції виключив можливість регулювання виборів в Україні підзаконними актами. У зв'язку з цим 12 лютого 1998 року був прийнятий Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим», за яким проведено чергові вибори депутатів Верховної Ради автономії 1998 та 2002 років.

Вибори Президента України в 1991 році були першими українськими виборами, що відбулися 1 грудня 1991 року, одночасно з проведенням всеукраїнського референдуму про прийняття Акту про незалежність України, на якому 90,32% громадян підтримали Незалежність України. Вибори відбулись відповідно до Закону Української РСР «Про вибори Президента Української РСР», який був прийнятий 5 липня 1991 р. [8] Вибори Президента України вважалися такими, що проводиться, якщо в них брало участь більше половини виборців, що ввійшли до списку виборців. У голосуванні взяли участь близько 32 мільйонів громадян (84,32% зареєстрованих виборців). Система абсолютної більшості була використана на президентських виборах у 1991 році. У голосуванні взяли участь шість кандидатів у Президенти України:

В. Гриньов, Л. Кравчук, Л. Лук'яненко, Л. Табурянський, В. Чорновіл, І. Юхновський. Л. Кравчук виграв вибори з 19,6 млн. виборців, що склало 61,59% голосів [9].

Позачергові вибори народних депутатів України в 1994 р. -перші парламентські вибори в незалежній Україні, що відбулись 27 березня 1994 р. Вони були призначені через складну економічну ситуацію в країні та політичне протистояння між Верховною Радою та Президентом України.

Правовою основою призначення дострокових парламентських виборів стало прийняття Закону України «Про дострокові вибори до Верховної Ради України та Президента України» від 24 вересня 1993 р. № 3470-ХІІ [10]. Самі вибори проводились на підставі Закону України «Про вибори народних депутатів України» № 3623-ХІІ, прийнятого 18 листопада 1993 року[11]. Явка на цих парламентських виборах становила 76,07%.

Дострокові парламентські вибори 1994 р. Мали кілька особливостей:

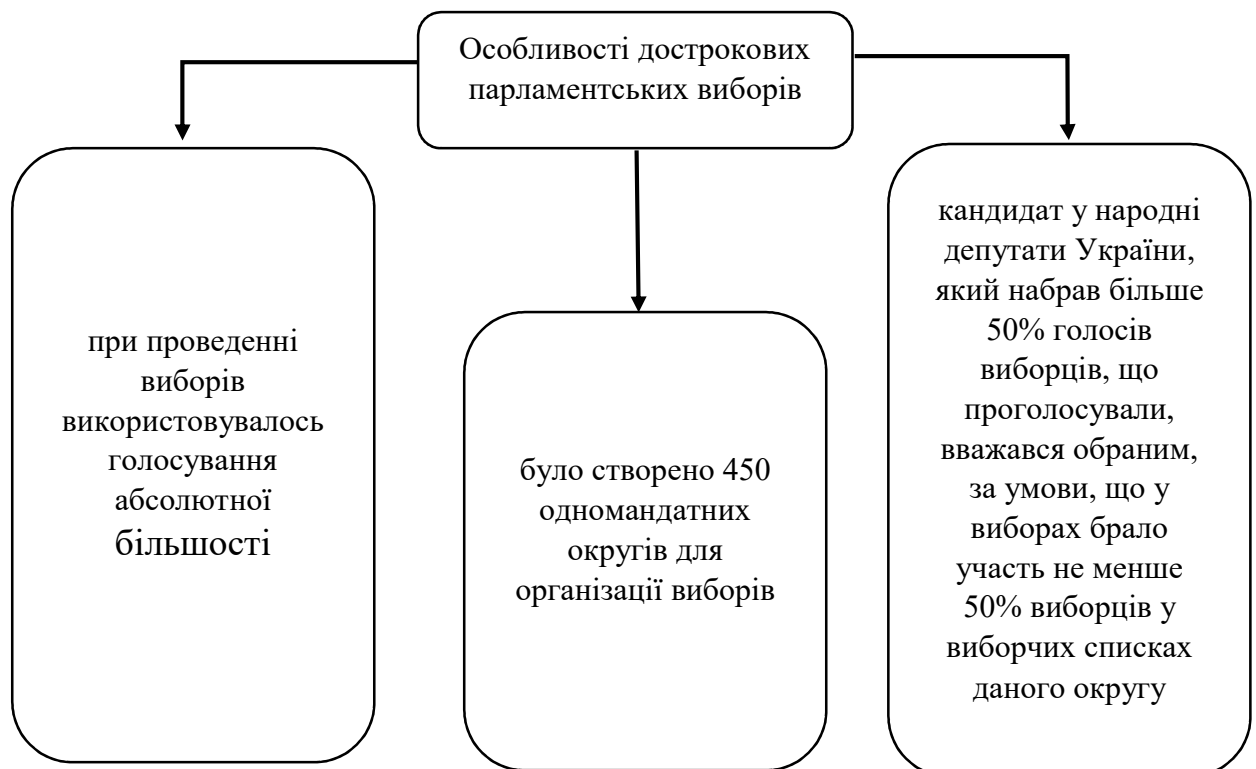

Рис 2.1 -Особливості дострокових парламентських виборів

Через вищезазначені особливості дострокові парламентські вибори були вкрай неефективними. Зокрема, із 450 депутатів України було обрано лише 338 депутатів. Повторні вибори та вибори, замість відставки народних депутатів України з різних причин, тривали до квітня 1997 року включно.

Позачергові вибори Президента України в 1994 р. - перші дострокові вибори Президента України, що відбулись 26 червня 1994 р. Вони були призначені у зв'язку з прийняттям Закону України «Про дострокові вибори до Верховної Ради України та Президента України» від 24 вересня 1993 р. № 3470-ХІІ [10] і відбувся відповідно до Закону Україна «Про вибори Президента України» від 5 липня 1991 р. № 1297-ХІІ [9], яка була змінена напередодні виборів.

У виборах взяли участь сім кандидатів у Президенти України - В. Бабич, Л. Кравчук, Л. Кучма, В. Лановий, О. Мороз, І. Плющ та П. Таланчук. Явка під час голосування 26 червня 1994 р. Становила 70,62%, а при другому голосуванні 10 липня 1994 р. - 71,74%.

Позачергові президентські вибори пройшли абсолютною більшістю голосів виборчої системи. За результатами голосування 26 червня 1994 р. Жоден із 7 кандидатів у Президенти України не зміг набрати більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. Тому вперше в історії президентських виборів в Україні 10 липня 1994 року було призначено друге голосування, причому два кандидати з найбільшою кількістю голосів - діючий президент Леонід Кравчук та колишній прем'єр-міністр Леонід Кучма. Другий голос виграв Л. Кучма, за якого проголосувало 14 млн. Виборців (52,14%). Явка у другому турі 10 липня 1994 р. Становила 71,74%. Ці президентські вибори першими продемонстрували поділ виборців у країні на «Схід» та «Захід».

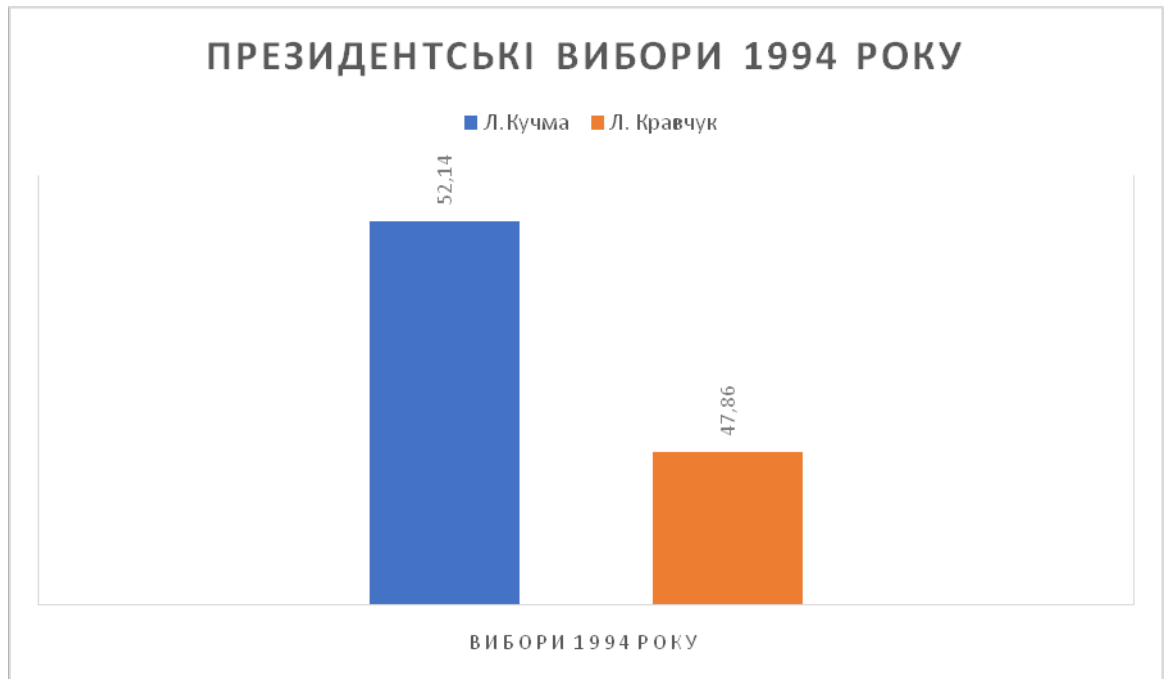

Рис.2.2 – Президентські вибори 1994 року

Місцеві вибори в 1994 році були першими місцевими виборами в Україні, що відбулися 26 червня 1994 року одночасно з достроковими виборами Президента України. Вибори до органів місцевого самоврядування в 1994 році були проведені на підставі Закону України "Про вибори депутатів та міських голів, сільських рад, районів, міст, районів у містах, обласних рад" від 24 лютого 1994, 1994 3996-ХІІ [12].

Характеристики цих варіантів включають:

- 1) голів місцевих рад (за винятком голів повітових рад у містах) обирали безпосередньо виборці;
- 2) висування кандидатів здійснювалося виборцями як безпосередньо на зборах (зборах) громадян, так і через політичні партії, рухи, їх виборчі блоки, громадські організації, зареєстровані відповідно до закону та профспілки;
- 3) обраним вважається кандидат у депутати, який набрав найбільшу кількість голосів серед виборців, які брали участь у голосуванні порівняно з іншими кандидатами, але не менше 10% зареєстрованих виборців;

4) кандидат у Президенти Ради вважається обраним з дотриманням вимог щодо кандидата в депутати, якщо за нього подали принаймні 25% зареєстрованих виборців;

5) вибори вважаються проведеними, якщо в них взяло участь понад 50% від усіх зареєстрованих виборців

Вибори депутатів та голів місцевих Рад народних депутатів в Автономній Республіці Крим в 1995 р. Це місцеві вибори на території АРК, що відбулися 25 червня 1995 р. Вибори проходили в умовах постійного сепаратизму про що свідчить прийняття Верховною Радою АРК у 1992-1995 рр. очевидно неконституційних актів, а також кілька спроб провести референдум про автономію державної незалежності Республіки Польща. Крим. Через активне втручання у ці процеси Верховної Ради України, зокрема прийняття постанови «Про вибори депутатів та голів місцевих рад депутатів в Автономній Республіці Крим» від 24 березня 1995 р. № 111/95 -VR [13], подолано сепаратизм. Самі вибори проводились на основі двох законів України –«Про вибори депутатів та мерів муніципальних, комун, повітів, міст, повітів у містах, воєводських зборів» від 24 лютого 1994 р. № 3996-XII [12] та кількість депортованих із Криму на виборах депутатів до місцевих рад Автономної Республіки Крим »від 6 квітня 1995 р., № 124/95-ВР [14].

Останній закон визначав особливий порядок представництва громадян України серед людей, депортованих у 1941 та 1944 роках з Криму, їхніх нащадків та членів їх сімей, які повернулися із спецпоселень, у місцевих радах Автономної Республіки Крим. Зокрема, ст. 1 цього закону встановлено, що в адміністративно-територіальних одиницях Автономної Республіки Крим, в яких проживають депортовані громадяни, разом з округами для виборів депутатів до місцевих рад, які створені відповідно до закону України «На виборах депутатів та міських голів, обласних рад» (основних округів) можуть створюватися додаткові виборчі округи з метою обрання депутатів до рад сільських рад, комун, повітів, селищ, комун у містах з числа депортованих громадян криму, татарської, болгарська, вірменська, грецька та німецька

національності. У випадках, коли кількість депортованих громадян у комуні становила більшість від загальної кількості населення, додаткові округи для них не створювались [22].

Чергові вибори народних депутатів України у 1998 р. - перші парламентські вибори, що відбулись 29 березня 1998 р. відповідно до Конституції України. Дата цих виборів вказується окремо в розділах. 2 перехідних положень Конституції України, згідно з якими наступні вибори до Верховної Ради України відбудуться в березні 1998 р. [15]. Самі вибори проводились на підставі Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 24 вересня 1997 р. № 541/97-ВР. Під час парламентських виборів у 1998 році виборча система була змінена. Вперше в Україні вибори проходили за змішаною мажоритарною системою, згідно з якою половина конституційного складу парламенту з 225 депутатами обирався за мажоритарною системою, а друга половина - за пропорційною системою. Політичні партії та виборчі блоки, які перевищили 4% бар'єр, вважалися обраними до Верховної Ради України. Парламентські вибори чітко продемонстрували важливу роль типу виборчої системи та її значний вплив на перебіг виборів та їх кінцевий результат [16].

У виборах взяли участь 30 політичних партій та виборчих блоків, виборчі списки яких містили 3539 кандидатів у народні депутати України. За результатами голосування в багатомандатному окрузі до парламенту пройшло лише 8 партій (блоків):

- 1) Комуністична партія України, яка отримала 84 місця;
- 2) Народний рух України - 32 місця; Виборчий блок Соціалістичної партії України та Народної партії України «За правду, за народ, за Україну!» - 29 місць;
- 3) Партія зелених України - 19 місць;
- 4) Народно-демократична партія - 17 місць;
- 5) Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Громада» - 16 місць;
- 7) Прогресивна соціалістична партія України - 14 місць;

8) Соціал-демократична партія України (об'єднана) - 14 місць. Явка на цих виборах склала 71,21%.

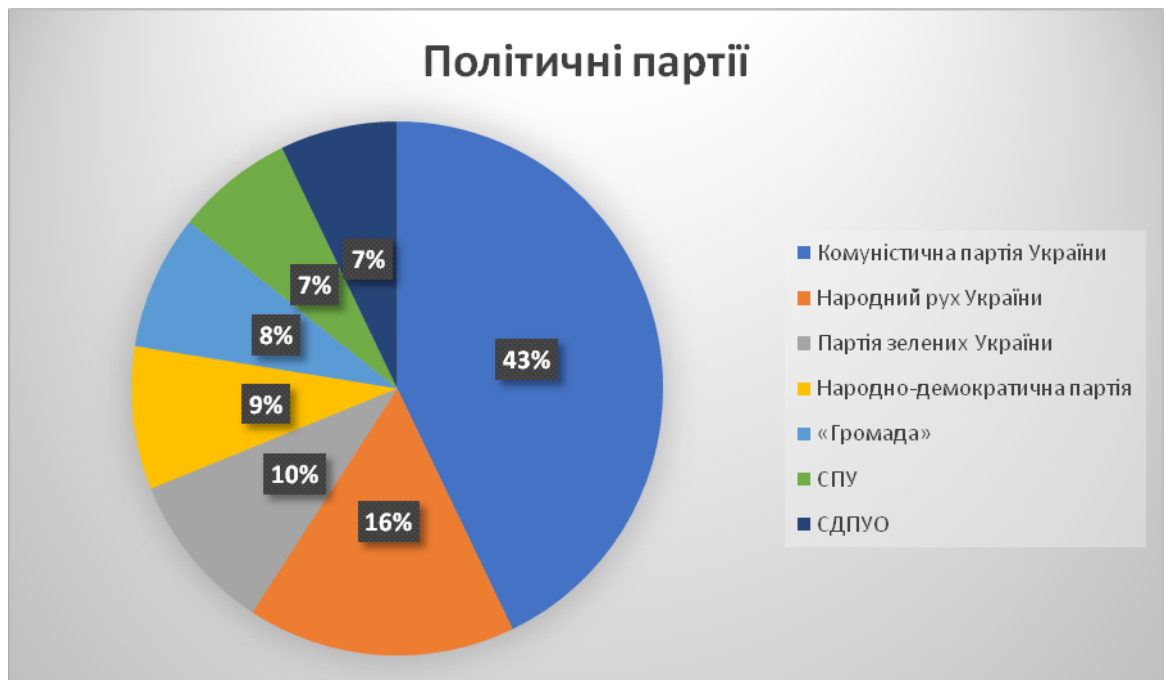

Рис. 2.3 – Парламентські вибори 1998 р.

Звичайні місцеві вибори 1998 року були першими місцевими виборами, які відбулись 29 березня 1998 року. Відповідно до Конституції України, вони проводились паралельно із звичайними парламентськими виборами. Дата цих виборів була окремо зазначена у розділі 8 «Перехідних положень Конституції України», який передбачав, що муніципалітети, селища, міські ради та голови цих рад після набрання чинності Конституцією України здійснюють свої повноваження. обрати нові ради в березні 1998 року. Вибори проводились на основі двох законів України «Про вибори депутатів до місцевих рад та мерів сіл, селищ і міст» від 14 січня 1998 р. № 14/98-ВР [17] та «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 12 лютого 1998 р. № 118/98-ВР [18].

Явка на цих виборах склала 69,63%. Характерні риси звичайних місцевих виборів 1998 року:

1) вибори депутатів сільської ради, селищних, міських, повітових рад міста, сільської ради, міського голови, міського голови, а також депутатів до

Верховної Ради АРК проводились у мажоритарній виборчій системі відносної більшості в єдиному - місцеві мандатні райони;

2) вибори депутатів до районних та районних рад проводились за мажоритарною виборчою системою відносної більшості у багатомандатних округах;

3) право голосу на місцевих виборах мали громадяни України, яким на день виборів виповнилося 18 років і які проживали у відповідних селах, селищах, містах та повітах;

4) право голосу на виборах до Верховної Ради АРК мали громадяни України, які постійно проживають в Автономній Республіці Крим, яким на день виборів було 18 років;

5) виборці реалізували право висувати кандидатів як безпосередньо шляхом самоконференції, так і на зборах виборців за місцем їх проживання, роботи чи навчання, а також через місцеві осередки політичних партій, виборчих об'єднань, осередків місцевих політичних партій - блоки, неурядові організації, які легалізовані відповідно до чинного законодавства України.

Наступними президентськими виборами в Україні в 1999 р. були перші президентські вибори, що відбулись 31 жовтня 1999 р. Відповідно до Конституції України. Дата цих виборів була вказана окремо у розділі. 3 перехідних положень Конституції України, згідно з якими наступні вибори Президента України відбудуться в останню неділю жовтня 1999 р. [27]. Вибори проводились на основі нещодавно прийнятого Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV[19].

Незважаючи на запровадження цього закону, мало повідомлень про мажоритарну виборчу систему абсолютної більшості. Переможець президентських виборів 1999 року був обраний лише до другого голосування 19 листопада 1999 року. За його результатами Президентом України було переобрано Л. Кучму, який набрав 15,7 млн. (56,25%) голосів. Явка під час голосування 31 жовтня 1999 р. становила 70,19%, а під час другого

голосування 14 листопада 1999 р. - 74,92%. Характерні риси наступних президентських виборів 1999 року:

1) скасовано виборчу кваліфікацію ув'язнених, тобто новий закон не передбачав зупинення виборчих прав для осіб, які, згідно з вироком суду, перебували в місцях позбавлення волі та примусового лікування;

2) посилено вимогу постійного проживання кандидата в президенти України. Якщо раніше було встановлено, що громадянином України, який проживав на території України щонайменше 10 (включаючи останні 5) років, може бути обраний Президентом України, то тепер - останні 10 років до дня виборів;

3) кандидат у Президенти України, незважаючи на відсутність такої вимоги в Конституції України, був виявлений у кримінальному реєстрі;

4) скасовано вимогу обов'язкової явки виборців у кількості, що перевищує половину зареєстрованих виборців, тобто вважалося, що вибори відбувалися при кожній явці;

5) кількість підписів виборців, які повинні підтримати кандидата в президенти України, щоб зареєструвати його кандидатом, збільшена в десятки разів зі 100 000 до 1 млн., збільшивши репрезентативність зібраних підписів виборців в регіонах України.

Загальні вибори народних депутатів України у 2002 р. - це другі чергові парламентські вибори, що відбулись 31 березня 2002 р. Паралельно із звичайними місцевими виборами. Вибори проводились на основі нещодавно прийнятого Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 18 жовтня 2001 р. № 2766-III [29]. Ці парламентські вибори підтримували змішану мажоритарно-пропорційну виборчу систему, яка вперше була використана на попередніх парламентських виборах у 1998 році. Повторне використання змішаної виборчої системи допомогло зменшити виборчі порушення з боку виборчих комісій та кандидатів, а також набагато краще зрозуміти їх виборцями, ніж на попередніх парламентських виборах. Вибори відзначились досить високою явкою, склавши 65,22%.

33 політичні партії та виборчі блоки політичних партій взяли участь у багатомандатному національному окрузі на парламентських виборах 2002 року, у тому числі 3 762 кандидати в народні депутати України. За результатами виборів лише 6 політичних партій (блоків) подолали встановлений бар'єр у 4%:

- 1) Виборчий блок політичних партій Блок Віктора Ющенка «Наша Україна», який отримав 70 мандатів;
- 2) Комуністична партія України - 59 місць;
- 3) Виборчий блок політичних партій «За єдину Україну!» - 35 місць;
- 4) Виборчий блок політичних партій «Виборчий блок Юлії Тимошенко» - 22 місця;
- 5) Соціалістична партія України - 20 місць;
- 6) Соціал-демократична партія України (об'єднана) - 19 місць, 3084 кандидати взяли участь в одномандатних округах, змагаючись за ще 225 місць.

Рис. 2.4 – Результати парламентських виборів 2002 року

Звичайні муніципальні вибори 2002 року - це другі чергові місцеві вибори, які відбудуться 31 березня 2002 року. Одночасно із звичайними

парламентськими виборами. Вибори проводились на основі двох законів України «Про вибори депутатів до місцевих рад та мерів сіл, селищ та міст» від 14 січня 1998 р. № 14/98-ВР [17] та «Про вибори депутатів, Верховна Рада Автономної Республіки Крим» від 12 лютого 1998/118/98-ВР [18], до якої були внесені зміни напередодні виборів. Регулярні місцеві вибори в 2002 році проводились відповідно до виборчої системи, що застосовувалася на попередніх місцевих виборах:

1) вибори депутатів сільської ради, селищних, міських, повітових рад міста, сільської ради, міського голови, міського голови, а також депутатів до Верховної Ради АРК проводились у мажоритарній виборчій системі відносної більшості в єдиному -місцеві мандатні райони;

2) вибори депутатів до районних та районних рад проводились за мажоритарною виборчою системою відносної більшості у багатомандатних округах.

2.2. Поглиблення політичних протиріч під час виборчих кампаній 2004-2012 років

У 2004 р. Розпорядження про вибори до органів місцевого самоврядування та вибори депутатів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим було об'єднано (своєрідна часткова кодифікація) в один закон «Про вибори депутатів до Верховної Ради Криму». Автономна Республіка Крим, місцеві ради та мери сіл, міст та міст »(прийнято 6 квітня 2004 р.), тому вибори до Верховної ради автономії вважалися місцевими виборами. Закон запровадив пропорційну виборчу систему із закритими партійними списками на виборах депутатів, і лише для депутатів до рад сільських рад та маєтків зберігалася мажоритарна система відносної більшості в одномандатних округах.

Закон про місцеві вибори 2004 р. застосовувався до звичайних виборів лише один раз, у 2006 р., 10 липня 2010 р., Напередодні чергових місцевих

виборів 2010 р., Новий закон «Про вибори депутатів до Верховної Ради Автономної Республіки Криму, ради місцевих та мерів сіл, міст та міст»[17] було прийнято, замінивши пропорційну виборчу систему, де вона застосовувалась) змішаною. Порядок денний п'ятої сесії Верховної Ради України за сьомий термін повноважень включає законопроект про внесення змін до цього закону. 1 квітня 2014 р. Була зроблена спроба остаточно прийняти цей закон, але питання про виборчий закон мера викликав бурхливу дискусію, яка унеможливила прийняття закону в повному обсязі.

Наступними президентськими виборами в Україні в 2004 році стали четверті президентські вибори, які відбулись 31 жовтня 2004 року. Вибори проводились на основі оновленого Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV [19]. Крім того, 8 грудня 2004 року Верховна Рада України багаторазовим голосуванням 26 грудня 2004 року прийняла Закон України № 2221-IV «Про особливості застосування Закону України» Про Вибори Президента України» [21].

Для участі у президентських виборах було зареєстровано 26 кандидатів, але в результаті добровільного зняття двох кандидатів до голосування було включено 24 кандидати в президенти України. Оскільки жоден з кандидатів не набрав більше половини голосів, поданих 31 жовтня 2004 року, друге голосування відбулося 21 листопада 2004 року. За його результатами Центральна виборча комісія визначила, що Віктор Янукович набрав 49,46% голосів, та Ющенко 46,61%.

Президентські вибори 2004 року були безпрецедентними в історії виборів в Україні з точки зору політичної напруженості, використання брудних виборчих технологій, підкупу масових виборців, насильства та залякування виборчих структур. Все це спровокувало широкий протестний рух за захист виборчого законодавства та запобігання фальсифікації результатів виборів, епіцентром яких стала площа Києва Майдан Незалежності. Практично відразу ж протест був названий Помаранчевою революцією, і головним його досягненням став розгляд Верховним Судом

України справи про систематичне та грубе порушення правил та принципів виборчого процесу під час перевиборів 21 листопада, 2004, президентські вибори. За результатами цієї справи рішення палати Верховного Суду України від 3 грудня 2004 року про скасування рішення ЦВК про встановлення результатів другого голосування, що стало підставою для Центральної виборчої комісії щодо повторного -голосування 26 грудня 2004 р. було скасовано [22]. В результаті Ющенко був обраний Президентом України, набравши 51,99% голосів.

Явка під час голосування 31 жовтня 2004 р. становила 74,56%, при повторному голосуванні 21 листопада 2004 р. - 80,44%, при другому голосуванні 26 грудня 2004 р. - 77,20%.

Чергові вибори народних депутатів України в 2006 році - це треті чергові парламентські вибори, що відбулись 26 березня 2006 року. Одночасно з місцевими виборами. Порядок проведення цих виборів був визначений у новому законі України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 р. № 1665-IV [23]. Специфікою парламентських виборів 2006 року було те, що вперше в історії виборів в Україні призначення Верховної Ради України здійснювалось виключно на основі пропорційності відповідно до виборчих списків кандидатів у депутати від політичних партій та виборчих блоків. політичні партії. Громадяни України також отримали право висувати кандидатів через партії та політичні партійні блоки. Законодавець надав це право лише тим політичним партіям, які зареєстровані в установленому законом порядку не пізніше, ніж за 365 днів до дня виборів, або виборчим блокам - за умови, що всі політичні партії, які є його членами, зареєстровані в той самий період до день виборів.

Парламентські вибори 2006 року були рекордними за кількістю партій та блоків, які взяли участь у виборах. Бюлетень був довжиною 80 см і містив цілих 45 політичних партій та блоків, у виборчих списках брало участь 7595 кандидатів. Цікаво, що на попередніх виборах пройшов лише 1861 кандидат

(24,5%). За результатами підрахунку голосів лише 5 політичним партіям і блокам вдалося подолати 3% бар'єр і пройти до Верховної Ради України:

- 1) Партія регіонів, яка здобула на виборах 186 місць;
- 2) Блок Юлії Тимошенко - 129 місць;
- 3) Народний союз «Наша Україна» - 81 місце;
- 4) Соціалістична партія України - 33 місця;
- 5) Комуністична партія України - 21 місце.

Явка склала 58,97%

Рис 2.5 – Результати парламентських виборів 2006 року

Чергові місцеві вибори 2006 року - це треті чергові місцеві вибори, які відбулись 26 березня 2006 року одночасно з черговими парламентськими виборами. Вибори проводились на основі нещодавно прийнятого закону України «Про вибори депутатів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та мерів сіл, селищ та міст» від 6 квітня 2004 р. № 1667 - IV [24]. Прийняття одного виборчого закону щодо місцевих виборів стало позитивним кроком, оскільки сприяло уніфікації виборчих процедур, а також організації, підготовці та проведенню місцевих виборів, особливо в Автономній Республіці Крим. Одночасне проведення парламентських та

місцевих виборів виявило низку негативних наслідків такого злиття. По-перше, велика кількість бюлетенів (на деяких виборчих дільницях аж 9), що значно ускладнило свідомий відбір виборців під час голосування, а також спричинило довгі черги на дільницях.

По-друге, завантаженість виборчих комісій велика, зокрема наявність на виборчих дільницях двох типів виборчих списків - для парламентських та місцевих виборів, вони ускладнили свою роботу зі списками і зайняли багато часу в день виборів. Характерні риси наступних місцевих виборів 2006 року:

1) вперше пропорційна виборча система з твердим списком була використана на виборах депутатів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних рад, міст Києва та Севастополя, районних, міських та районних рад у містах;

2) вибори сільських керівників, селищних рад, а також мерів, мерів, мерів сіл, маєтків та міст проводились за мажоритарною системою голосування відносної більшості в одномандатному окрузі;

3) час голосування було продовжено на 3 години порівняно з попередніми місцевими виборами 2002 року. Якщо голосування тривало від 8 до 20 годин на попередніх виборах, то на виборах 2006 року - від 7 до 22 годин;

4) продовження терміну повноважень з 4 до 5 років усіх людей, обраних на місцевих виборах, за умови, що цей термін повноважень продовжується для депутатів Верховної Ради АРК та сільських рад, сільських голів, мерів міст, вступу до сила відповідних змін до Конституції Автономної Республіки Крим та Конституції України.

Позачергові вибори народних депутатів України в 2007 році -другі дострокові парламентські вибори, що відбулися 30 вересня 2007 р. Хоча вибори проводились на підставі Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 р. № 1665-IV [23], Основним законом був Закон України «Про внесення змін до Закону України» Про вибори народних депутатів України «та деякі інші законодавчі акти України (про процедуру дострокових виборів до Верховної Ради України та заміну

народних депутатів Україна, повноваження якої припинено достроково)» від 1 червня 2007 р. № 1114-V. Виборам передувала конституційна криза, завершальним етапом якої було видання кількох указів Президента України про дострокове припинення мандату Верховної Ради України та призначення дострокових виборів. У підсумку дату дострокових виборів переносили тричі - спочатку вибори були призначені на 27 травня 2007 року, потім перенесені на 24 червня 2007 року, але кінцевою датою виборів є 30 вересня 2007 року.

Явка на цих виборах становила 57,94%. Характерні риси дострокових парламентських виборів 2007 року:

1) анульовані бюлетені були скасовані, в результаті чого всі виборці, які з об'єктивних причин не могли проголосувати на виборчих дільницях або за місцем свого проживання, фактично були позбавлені права голосу;

2) під час проведення дострокових виборів було заборонено створювати нові іноземні виборчі дільниці;

3) кандидати до окружних виборчих комісій висувалися лише парламентськими фракціями, які були сформовані в поточному скликанні Верховної Ради України;

4) органи Державної прикордонної служби зобов'язані надавати окружним виборчим комісіям інформацію про виборців, які фактично перетнули державний кордон України за 3 дні до дня виборів, а на момент передачі інформації немає даних про їх повернення на територію України;

5) Позачергові вибори депутатів вважалися проведеними, якщо в них взяло участь більше половини виборців, внесених до списку виборців.

Наступними президентськими виборами в Україні в 2010 році є п'яті президентські вибори, що відбулися 17 січня 2010 року. Вибори проводились на основі оновленого Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV в системі абсолютної більшості [19]. На цих виборах вперше в історії виборів в Україні була використана автоматична інформаційно-телекомунікаційна система «Державний реєстр виборців» відповідно до українського закону «Про Державний реєстр виборців» [25].

На президентських виборах було зареєстровано 18 кандидатів, але переможець на виборах не був обраний до другого голосування, яке відбулося 7 лютого 2010 року. За результатами підрахунку голосів Президентом України став Віктор Янукович, який набрав 48,95% голосів. Юлія Тимошенко стала другою на виборах, набравши 45,47% виборців за неї. Явка на цих виборах склала 69,15%. Найцікавішим моментом наступних виборів Президента України в 2010 році була дата виборів. Це було підтверджено незрозумілою датою наступних президентських виборів у ч. 5 ст. 103 Конституції України, положення якої були змінені у зв'язку із внесенням змін до Конституції у грудні 2004 року.

Зокрема, тодішня українська Конституція передбачала проведення наступних виборів Президента України в останню неділю останнього місяця п'ятого року повноважень Президента. Народні депутати України, керуючись тим, що чинний Президент України Віктор Ющенко був обраний до набрання чинності поправки до Конституції України 2004 року, прийняли Постанову Верховної Ради України про призначення виборів на 25 жовтня 2009 р. у зв'язку з положеннями Конституції України, внесеними із змінами в 1996 році.

Однак зазначену Постанову Верховної Ради України Конституційний Суд України на прохання Президента України щодо конституції визнав неконституційною. На цій підставі Верховна Рада України призначила президентські вибори 17 січня 2010 року.

Чергові місцеві вибори в 2010 році - це четверті чергові місцеві вибори, які відбудуться 31 жовтня 2010 року. Вибори відбулись на підставі Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та мерів сіл, селищ та міст» від 10 липня 2010 р. № 2487-VI [26]. Ці місцеві вибори були у подібній ситуації до президентських виборів 2010 року, які кілька разів переносились. Зокрема, спочатку вибори були призначені на 30 травня 2010 року, пізніше пропонувалось провести вибори 27 березня 2011 року, але кінцевий термін - 31 жовтня 2010 року.

Найбільшою перешкодою при призначенні дати місцевих виборів були різні строки повноважень сільських голів, голів і голів (4 роки - без змін) та обласних рад (5 років - продовжено на 1 рік), що було запроваджено змінами в Конституція України 2004 року.

В результаті було неможливо одночасно проводити вибори до місцевих рад та вибори голів комун, та голів. Характерні риси наступних місцевих виборів 2010 року:

1) місцеві вибори проводились окремо від парламентських виборів, що, безумовно, було позитивним кроком, оскільки значно полегшило їх організацію та привернуло увагу виборців до місцевих кандидатів та організацій місцевих політичних партій;

2) пропорційна виборча система фіксованих списків на виборах депутатів до Верховної Ради АРК, обласних рад, міст Києва та Севастополя, районних, міських та районних рад у містах замінена змішаною (мажоритарною) виборчою система, при якій половина рад депутатів обирається за виборчими списками від місцевих організацій політичних партій у багатомандатному окрузі, а друга половина обирається за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних округах;

3) вибори сільських керівників, селищних рад, а також сільських рад, мерів житлових масивів та міст залишились незмінними і підтримувались у мажоритарній та відносній мажоритарній системі в одному окрузі;

4) виборчий період скорочено майже вдвічі з 90 до 50 днів;

5) роль Центральної виборчої комісії у здійсненні виборчого процесу на місцевих виборах значно посилена.

Чергові вибори народних депутатів України в 2012 році - четверті чергові вибори до парламенту, які відбулись 28 жовтня 2012 року та проводились на основі двох законів України – «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року, № 4061-VI [27] та «Про вибори народних депутатів України» Особливості відкритості, прозорості та демократичності на виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 р. 5 липня 2012 р. №

5175-VI [28]. Важливою законодавчою новинкою на цих парламентських виборах була вимога, щоб особи, які пройшли навчання в Центральній виборчій комісії для обіймання високих посад в окружній виборчій комісії, могли бути призначені на посади голови, заступника голови та секретаря окружної виборчої комісії. Явка на цих виборах становила 57,99%. Характерні риси наступних парламентських виборів 2012 року:

1) вперше в історії виборів для спостереження за виборчою організацією та підрахунку голосів у день виборів використовувались відеоспостереження, відеозапис та трансляція зображень;

2) відбулося повернення до змішаної (пропорційної) виборчої системи, яка вже використовувалась в Україні під час парламентських виборів у 1998 та 2002 роках;

3) вперше до компетенції Центральної виборчої комісії входить реєстрація кандидатів у народні депутати України в одномандатних округах та їх уповноважених представників, як раніше така реєстрація проводилась окружними виборчими комісіями;

4) виборчі блоки політичних партій були виключені з ряду суб'єктів у виборчому процесі;

5) бар'єр для політичних партій був збільшений з 3% до 5%;

6) у день голосування зміни до оновленого списку виборців могли бути внесені лише за рішенням суду.

2.3. Загальнонаціональні та політичні особливості виборчих процесів 2014-2019 років

Дострокові вибори Президента України в 2014 році - це другі дострокові президентські вибори, які відбулись 25 травня 2014 року. Підставою для їх проведення стала постанова Верховної Ради України «Про незалежне

усунення Президента України від здійснення конституційних повноважень та призначення дострокових виборів Президента України» від 22 лютого 2014 р. № 757 - VII. Самі вибори проводились на підставі Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV [19], до якого були внесені зміни напередодні дострокових виборів для забезпечення їх дострокових президентські вибори. Через анексію Російською Федерацією Кримського півострова та антитерористичну акцію в деяких областях Донецької та Луганської областей вибори в цих районах не проводились. Явка на цих виборах склала 60,2%.

Характерні риси дострокових президентських виборів 2014 року:

- 1) мінімальна кількість членів дільничних виборчих комісій зменшена з 12 до 9;
- 2) окружна виборча комісія може за необхідності збільшити склад окружної виборчої комісії до 18 осіб;
- 3) Центральна виборча комісія може у виняткових випадках змінити своє місце на вимогу компетентного голови обласної державної адміністрації, який може знаходитись за межами територіально компетентного виборчого округу, з метою забезпечення належної організації роботи виборчого округу комісія;
- 4) дозволяється знищувати у встановленому порядку картки для голосування, якщо вони не можуть бути передані;
- 5) дозволяється включати виборців із числа солдатів, які тимчасово проживають у Донецькій та Луганській областях, до оновлених списків виборців на дільницях у день голосування на вимогу командирів відповідних підрозділів.

Дострокові парламентські вибори в Україні у 2014 році - це треті позачергові парламентські вибори, що відбулись 26 жовтня 2014 року. Вибори проводились на підставі Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI, внесеного змін напередодні виборів [27]. Основним змістом змін було забезпечення дострокових

парламентських виборів під час російської окупації Кримського півострова та проведення антитерористичних операцій у деяких районах Донецької та Луганської областей. Як результат, вибори не відбулись у 27 одномандатних округах - 10 в АРК, 2 у Севастополі, 9 у Донецькій області та 6 у Луганській. Більше того, в одномандатному виборчому окрузі №45 Донецької області із 165 208 виборців у виборах могло взяти участь у 80 разів менше - лише 2064 виборці. Вибори проводились із змішаною виборчою системою, запровадженою на попередніх парламентських виборах у 2012 році. Явка на цих виборах склала 52,42%.

Чергові місцеві вибори 2015 року - це п'яті чергові місцеві вибори, що відбулись 25 жовтня 2015 року. Вибори відбулись на основі нещодавно прийнятого закону України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року № 595-VIII, який суттєво змінив виборчу систему на місцевих виборах [30]. На регулярні місцеві вибори 2015 року суттєво вплинули анексія Кримського півострова Російською Федерацією та антитерористична операція в деяких Донецькій та Луганській областях.

У зв'язку з цим важливою особливістю цих місцевих виборів було те, що приблизно 1,5 мільйона громадян України, які були внутрішньо переміщеними особами, через вимогу проживання у відповідному окрузі в нещодавно прийнятому законі не могли брати участь у місцевих виборах. нові територіальні громади. В рамках процесу децентралізації відбулись вибори до місцевого самоврядування, результатом яких стали перші вибори до органів місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах.

На виборах до місцевих органів влади 2015 року явка склала лише 46,61%, тобто на 2,2% менше, ніж на попередніх виборах до місцевих органів влади. Характерні риси наступних місцевих виборів 2015 року:

- 1) вперше вибори депутатів до районних, районних, міських та районних рад у містах за пропорційною системою в багатомандатному окрузі згідно з виборчими списками місцевих організацій політичних партій;

2) вперше існує вимога, що представництво представників однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати до місцевих рад у багатомандатних округах має становити не менше 30% від загальної кількості кандидатів у виборчих перелік;

3) бар'єр встановлювався на рівні 5% голосів;

4) вперше вибори президента міста в містах, де кількість виборців дорівнює або перевищує 90 тисяч, проводяться за абсолютною мажоритарною системою;

5) незважаючи на запровадження нового обраного посадової особи місцевого самоврядування - мера, їх вибори 25 жовтня 2015 року не проводились.

Наступні президентські вибори в Україні в 2019 році - це сьомі президентські вибори в Україні, що відбулися 31 березня 2019 року. Вибори проводились на основі оновленого Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV в системі абсолютної більшості [19]. Явка на голосування 31 березня 2019 року склала 62,80%, а при другому голосуванні 21 квітня 2019 року - 62,06%. За результатами підрахунку голосів Володимиром Зеленським було обрано Президентом України, набравши 73,22% голосів.

За друге місце проголосував чинний президент України Петро Порошенко, за якого проголосували 24,45% виборців. Явка на голосування 31 березня 2019 року склала 62,80%, а при другому голосуванні 21 квітня 2019 року - 62,1%. Характерні риси наступних виборів Президента України у 2019 році:

1) вперше чергові вибори Президента України відбулися з новою датою - в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України (31 березня 2019 р.);

2) вперше на виборах в Україні особи, які є громадянами (суб'єктами) держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або окупованою державою, та особи, для яких кандидатом або державою, про яку

повідомляється Верховна Рада не могла брати участь у виборах. Рада України як держава-агресор або держава-окупант;

3) вперше в українських дипломатичних представництвах, розташованих на території Російської Федерації, не відбулося виборів, а іноземні виборчі дільниці з Російської Федерації були передані дипломатичним представництвам, розташованим в Грузії, Казахстані та Фінляндії;

4) рекордна кількість кандидатів у Президенти України була вперше зареєстрована на виборах - 44 кандидати (пізніше 5 кандидатів зняли свої кандидатури, тому до голосування було включено 39 кандидатів);

5) вперше на других виборах на виборах Президента України різниця між кандидатами в Президенти України становила майже 50% голосів (48,77%); 6) вперше на виборах Президента України виграв представник шоу-бізнесу (В. Зеленський), який ніколи не працював в органах державної влади України[31].

Дострокові вибори народних депутатів України 2019 року - це четверті дострокові парламентські вибори, які відбудуться 21 липня 2019 року. Вибори були оголошені на підставі Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення дострокових виборів» №303 / 2019 від 21 травня 2019 року. Конституційність цього Указ був підтверджений постановою Конституційного Суду України № 6-р / 2019 від 20 червня 2019 р., в якій у частині 3 зазначено, що «врегулювання конституційного конфлікту населенням шляхом проведення дострокових виборів до Верховної Ради України відповідає вимогам статті 5 Конституції України». Парламентські вибори у 2019 році проводяться на підставі Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI, внесеного змін напередодні виборів [27]. На парламентських виборах у 2019 році збереглась змішана виборча система, яка застосовувалася на попередніх парламентських виборах у 1998, 2002, 2012 та 2014 роках.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Системні проблеми моделі виборчої системи України

Розглянемо причини проблем у виборчій системі в Україні. У кризові часи сучасної демократії виборчі системи сприймаються як один із засобів впливу на розвиток політичної системи. Кожна виборча система має свої

переваги та недоліки, які пов'язані з ефективністю діяльності виконавчої влади. Тому українські реалії мають безпосередній вплив на коригування існуючої виборчої системи.

Однією з найважливіших проблем подолання виборчої системи України є адміністративний механізм. Лише неупереджене ставлення до суб'єктів виборчої системи всіх органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, судів, різних підприємств та організацій наблизить рівень виборів до європейського рівня. Важлива відповідальність покладається також на багаторівневу систему виборчих комісій, які зобов'язані перешкоджати використанню адміністративного ресурсу, використання якого не є волею людей, а самовідтворенням влади.

Розмежування адміністративної та політичної позицій надзвичайно важливо [35]. Метою цього розмежування є запобігання вступу низькокваліфікованих працівників на державну службу, а отже, збереження та вдосконалення професіоналізму чиновників, деполітизація державної служби та забезпечення її політичного нейтралітету. Для цього на законодавчому рівні необхідно встановити, які посади є політичними, а які адміністративними.

Слід зазначити, що Україна ще не розробила дієвої законодавчої бази та процедурних норм, які визначають формування механізму взаємодії як в системі державного управління, так і у відносинах з інститутами громадянського суспільства. Перш за все, це стосується проблеми відносин між різними органами влади, оскільки відсутність належної взаємодії між ними - особливо між законодавчою та виконавчою структурами державної влади - донедавна була джерелом конфліктів в українському суспільстві [36].

Ефективність виборчої системи полягає не в тому, що вона забезпечує представництво та відображає громадську думку, а на якій формується урядова більшість. Ефективність може принаймні полягати у вираженні громадської думки представницьким органом, як у здатності уряду проводити власну політику.

За 20 років незалежного існування української держави виборча система

кілька разів зазнавала значних змін. Система президентських виборів залишалася більш-менш стабільною - абсолютна більшість голосів [38]. У виборчому законі про вибори депутатів до Верховної Ради України та виборах депутатів до рад місцевого самоврядування, мерів, мерів сіл, селищ та міст постійно шукається оптимальна модель [37]. Найважливіші зміни відбулись у виборчому законодавстві щодо виборів вищого законодавчого органу - Верховної Ради. Парламентські вибори еволюціонували від мажоритарної до змішаної до пропорційної. Останній закон про вибори народних депутатів України, прийнятий Верховною Радою 17 листопада 2011 року, відновив український парламент до змішаної виборчої системи (від 50% до 50%) з пропорційно закритими партійними списками.

Останнім часом українські політики, політологи, юристи та представники громадськості все частіше звертаються до проблеми модернізації українського виборчого законодавства з точки зору пропорційного представництва політичних сил у парламенті. Найважливіша тема - модернізація списків політичних партій, пропонованих виборцям під час виборів. Що повинно бути: закритим (жорстким) чи відкритим, регіональним чи національним, які методи розподілу місць слід використовувати, якою має бути кількість преференцій: одна, удвічі лише порядок преференцій у загальному партійному списку. Ці питання обговорюються на сторінках наукової літератури, вони є суттю висловлювань багатьох політичних лідерів, вони є предметом експертних опитувань.

Різноманітність поглядів свідчить про актуальність цих питань та актуальність їх вирішення. Незважаючи на різні точки зору, учасники дискусій щодо партійних списків сходяться на думці, що їх жорстка модифікація уповільнює процес демократизації українського суспільства, порушує представництво в парламенті деяких регіонів і робить процес формування Верховної Ради України не дуже прозорий. підтримує партійну корупцію[39].

Пропорційна виборча система має свої переваги та недоліки. До перших належать забезпечення балансу між соціальними та політичними силами та

парламентським корпусом, забезпечення представництва всіх соціальних груп у парламенті та можливість отримання місць навіть невеликими партіями (з низьким бар'єром). Недоліки характеризуються зменшенням особистої відповідальності депутатів (відсутність тісного зв'язку з округами); приналежність кандидата до партії (членство або угода з партією про підтримку), що робить майбутнього депутата повністю залежним від партії; залежність стабільності парламенту від розміру вхідного бар'єру (чим більше партій у парламенті, тим нестабільніша його робота); відсутність конкуренції між партіями з високою смугою пропускання на користь великих партій; порушення представництва регіонів країни у закритих партійних списках.

Україна також має досвід застосування змішаної системи: парламентські вибори у 1998 та 2002 роках проходили за змішаною системою (225 депутатів за пропорційною системою, 225 за відносною більшістю). Останній закон про вибори народних депутатів України, прийнятий Верховною Радою 17 листопада 2011 року, відновив український парламент до змішаної виборчої системи (50% до 50%) з пропорційна закритими партійними списками [40].

Таким чином, Україна має досвід використання тих виборчих систем на парламентських виборах, де повне (пропорційне) або часткове (змішане) пропорційне представництво політичних партій було обов'язковим.

В обох випадках політичні партії, які беруть участь у виборчій гонці, закривали (жорсткі) списки партій.

Найпростіша форма списку є закритою або жорсткою. Напередодні виборів партія відбирає список своїх кандидатів від найважливіших до найменших. Пропорційно кількості голосів, які партія отримала на виборах (включаючи виборчу квоту), вона отримує відповідну кількість місць. З одного боку, ця версія списків посилює вплив керівництва партії, яке вирішує порядок вибору кандидатів і надає партійним елітам ефективний механізм посилення партійної дисципліни. З іншого боку, цей «непрозорий спосіб» складання списків може призвести до корупції партій [41].

Закриті списки дають виборцям привід для роздумів. Виборець не може

обрати тих кандидатів, які не ведуть партійний список, але які, на думку виборця, заслуговують на це місце. У такому випадку виборець вибере політичну силу, яка, на його думку, більше відповідає його очікуванням, тобто найменш безпечний варіант.

Альтернативою є версія з відкритими списками. Це варіант пільгового голосування. Його суть полягає в тому, що виборець має можливість проголосувати не тільки за певну політичну силу, але і віддати перевагу будь-якому з її висуванців. Залежно від способу голосування, це може бути один, кілька кандидатів або список уподобань виборців. Способи написання волевиявлення можуть бути різними (маркування біля імені, номер входу кандидата, його / її прізвище тощо). Іншими словами, така система дозволяє виборцям порушити «сувору партійну ієрархію» і самостійно призначати політичних лідерів [42].

Змішана виборча система - це виборча процедура, яка включає елементи як мажоритарної, так і пропорційної виборчої системи. Ця виборча система зазвичай використовується в країнах, де виборча система шукається та створюється, або необхідно досягти компромісу між принципом представництва різних політичних сил у парламенті та стабільністю уряду, який вони формують. Іноді змішані системи вводяться у модифікованій формі на користь тієї чи іншої виборчої системи.

В Україні громадяни обирають на виборах такі органи та посади: Верховну Раду України, Президента України, районну та районну раду, міські, селищні та сільські ради, міських голів, мерів та сільських голів. Виборча система в Україні зазнала значного розвитку після проголошення незалежності нашої країни. Вибори до Верховної Ради України в 1994 році проходили за абсолютною мажоритарною системою, яка виявилась неефективною, вимагаючи великих грошей та часу через необхідність проведення другого туру голосування в одномандатних округах [43].

У 1998 та 2002 рр. Вибори до Парламенту України проходили за змішаною виборчою системою - 225 депутатів було обрано більшістю голосів

відносною більшістю, 225 депутатів - на основі пропорційного представництва. На звичайних парламентських виборах 2006 року та дострокових парламентських виборах 2007 року воля громадян виражалась у пропорційній системі із застосуванням суворих виборчих списків.

Система абсолютної більшості застосовується до виборів Президента України. Якщо жоден з кандидатів не набирає більше 50% голосів, другий тур виборів проходить за системою відносною більшості, в якій беруть участь два кандидати, що мають найбільшу кількість голосів. Для перемоги у другому турі кандидат повинен отримати просту більшість голосів.

Що стосується виборчої системи, яка використовується на місцевих виборах в Україні, то тип виборчої системи залежить від обраного органу чи посади. І так до 2006 року. Усі депутати та голови місцевих рад обирались за мажоритарною та відносною мажоритарною системою. З 2006 р. Ситуація склалася так: депутати до районних, районних та міських рад обираються за пропорційною системою за фіксованими списками; Депутати муніципальних та муніципальних рад, мери, мери, мери та мери обираються системою більшості голосів відносною більшості [44].

Виборча практика в Україні виявила недоліки кожної із перевірених виборчих систем. Таким чином, використання мажоритарної виборчої системи призвело до фальсифікацій: продавались окремі округи, підкуповували виборців та інтенсивно використовувався адміністративний ресурс.

Пропорційна виборча система знизила рівень фальсифікацій, але підкреслила інші недоліки: у партійних списках з'явилися некомпетентні люди; складна система підрахунку голосів призвела до фальсифікації результатів; уповільнюється розвиток малих та середніх партій; місця купуються у партійних списках тощо [45].

Змішана виборча система, не подолавши вищезазначені недоліки мажоритарної та пропорційної виборчої системи, також створювала труднощі у досягненні згоди в парламенті депутатів, обраних різними способами.

3.2.Механізми подолання основних прогалин виборчої моделі України

Відомо, що існує мажоритарна виборча система, яка повністю забезпечує представництво громадян у вищому законодавчому органі держави. А для забезпечення більш прозорої організації політичних партій у парламенті, підвищення ефективності роботи парламенту, успішно використовуйте пропорційну виборчу систему. В Україні обидві виборчі системи, а також змішана виборча система використовувались у різний час різними політиками.

Однак постійні зміни виборчого законодавства та самої виборчої системи призводять до проблем у створенні якісного, ефективного парламенту, а також місцевої влади. Тому необхідність встановлення прийнятної моделі виборчої системи для нашої країни, а також напрямки розвитку виборчого законодавства вимагають підкреслення позитивних і негативних рис мажоритарної та пропорційної виборчої системи. Характерним для мажоритарної виборчої системи є те, що виборці голосують за конкретних кандидатів. Ця система є найдавнішою. Залежно від виборчої організації виявляються особливості мажоритарної виборчої системи.

Голосування може відбуватися в одномандатних округах, де обирається один представник, або в багатомандатних округах, де обирається кілька представників. Мажоритарна система характеризується тим, що округи призначаються приблизно однаковою кількістю виборців, і їх межі часто збігаються з межами адміністративно-територіальних одиниць. Як результат, політики мають тісні стосунки з виборцями або виборці, принаймні, мають уявлення про представника депутатів.

Умови та процедура формування уряду є важливою перевагою мажоритарної виборчої системи. Під час виборів у мажоритарній системі одна з політичних партій або коаліцій, отримавши більшість у парламенті, має можливість сформувати уряд, який буде виконувати обіцянки, дані виборцям

під час виборчої кампанії. Це гарантує створення стабільного уряду за підтримки парламентської більшості.

Також вчені відзначають недоліки пропорційної системи:

1. більшість виборців вважають це незрозумілим;
2. Прямі зв'язки між виборцями та обранцями послаблюються. Це особливо очевидно при застосуванні принципу створення партійного виборчого списку. За таких умов виборці не можуть змінювати порядок вибору кандидатів у списку. Голосуючи за партію, виборці змушені погодитись із запропонованою партією кандидатський список;
3. партії можуть продавати місця у своїх виборчих списках;
4. Збільшується контроль партії за діяльністю її представників. Партія може позбавити депутата мандату за порушення партійної дисципліни, незалежно від думки виборців;
5. Ця система сприяє роздробленості політичних сил і може призвести до вступу надзвичайно радикальних партій до парламенту;
6. Роздробленість парламенту значно ускладнює формування уряду та прийняття рішень; Пропорційний уряд найчастіше формується шляхом переговорів між сторонами. Такі переговори часто відбуваються після виборів і є досить тривалими. Як результат, склад та програма уряду відображають результати міжпартійних переговорів.

Політики, які не мали підтримки більшості виборців, часто займають керівні посади. Це пов'язано з партійними переговорами після виборів.

Перевага того чи іншого типу виборчої системи часто визначається часткою політичних партій у законодавчому органі, що впливає на реформування виборчого законодавства. Певні методи визначення результатів є кращими для окремих партій. Тому такі партії виступають за включення сприятливого виборчого законодавства. Однак вибір виборчої системи залежить не тільки від того, яких результатів потрібно досягти в майбутньому, але і від того, як отримання необхідних результатів виборів дозволить певним політичним партіям прийти до влади.

В даний час в Україні діє змішана виборча система, яка поєднує мажоритарну виборчу систему в одномандатних округах та пропорційну виборчу систему з голосуванням по одному національному округу із закритих списків. Більшість країн світу обирають представників у пропорційному парламенті з відкритими списками.

В Україні народні депутати ніколи не обирались за такою системою. Однак ідея цілеспрямованості використання такої системи бере свій початок ще у 2008 році, коли з'явилися перші законопроекти про реформування виборчого законодавства. Наша країна шукає оптимальну модель виборчої системи, і майже на кожні нові вибори створюється нова модель. Основна причина такої ситуації полягає в тому, що в незалежній Україні виборче законодавство завжди належало до звичайного законодавства, що дозволяло їх змінювати простою більшістю голосів.

Значна концентрація фінансових та людських ресурсів між політичними партіями призводить до певної поведінки політиків, які нехтують суспільними інтересами, обмежуючись корпоративними інтересами лише однієї партії.

Відсутність зворотного зв'язку через мережу незалежних ЗМІ не дозволяє державі визначати стан громадської думки щодо деяких соціальних проблем і не забезпечує нормального обміну думками щодо можливих шляхів їх подолання, зокрема у виборчій системі. Тому неможливо швидко реагувати на виникаючі проблеми [46].

З точки зору представницької демократії, у процесі формування народного представництва, яке полягає у формуванні уряду, має відбуватися вільне обговорення переваг та недоліків певних політичних цілей. Вільні демократичні дебати засновані на незалежності засобів масової інформації.

З метою стандартизації виборчого процесу необхідно внести зміни до чинного законодавства, які гарантуватимуть журналістам доступ до виборчих дільниць, передбачать обов'язкову публікацію клієнта агітації, визначать відповідальність за порушення під час агітації тощо [47]

Результати останніх парламентських виборів показують, що політичні

партії та блоки голосували на виборчих дільницях з конкретними, часом радикальними програмними цілями, які потрібно було кардинально змінити для формування уряду [48].

Представницька демократія суперечить прийняттю рішень та формуванню влади безглуздими, неосвіченими масами населення. Відповідно, політичні партії несуть відповідальність за забезпечення формування та вираження політичної волі людей. Тому основним варіантом політичних партій є надання зворотного зв'язку виборцям через мережу їх власних територіальних одиниць, які можуть зміцнити політичну та правову культуру громадян та допомогти забезпечити їх основні права та свободи та законні інтереси.

Виборчі системи є засобом конституційної інженерії, що дозволяє модифікувати соціальну систему та впливати на функціонування інститутів влади. Зокрема, вважається, що мажоритарна виборча система тоді призводить до формування надпартійної політичної системи або домінуючої партійної системи, а пропорційна виборча система викликає роздробленість, роздробленість політичної системи.

Європейський досвід у галузі виборчого законодавства базується на фундаментальних принципах виборчого законодавства: універсальність, рівність, свобода, таємниця, безпосередність. Ці основні принципи виборчого законодавства закріплені в основних міжнародних документах.

Для вдосконалення нашого виборчого законодавства та наближення до європейських виборчих стандартів ми повинні враховувати ці принципи та розробляти шляхи їх реалізації.

Ми вважаємо, що вони повинні включати:

- «відкриті списки» за умовами пропорційної виборчої системи;
- відкритість фінансування політичних партій у виборчому процесі;
- раціональне використання засобів масової інформації у виборчому процесі.

Суттєвим недоліком української виборчої системи, на думку багатьох

дослідників, є «закриті» списків, яке заважає виборцям повною мірою висловити свої уподобання щодо конкретних політиків та перебільшує вплив лідерів партій, продовжуючи авторитаризм та бюрократію в партіях. Крім того, зв'язок між депутатським корпусом та виборчими округами повністю розірваний, оскільки виборці можуть знати не всіх членів партії, а отже, члени партії, які пройшли в парламент, також можуть не мати нічого спільного з виборцями, які проголосували за партію. вони увійшли.

Тому сьогодні так важливо, щоб виборча система була «відкритою». Також відкритість партійного фінансування під час контролю за використанням коштів на передвиборчу кампанію, що запобіжить впливу маніпуляцій з боку бізнес-спільноти [49].

Система з відкритими списками дасть громадянам набагато більше свободи вибору, зробить представництво персональним та дозволить формувати парламент лише з тих кандидатів, яких виборець знає та підтримує. У виборчій системі роль і вплив лідерів партій значно зменшуються, а роль людей та громади, навпаки, зростає, що збільшує роль і цінність виборів.

Відкриті списки охоплюють кілька проблемних аспектів, а саме:

- психологічні відкриті списки усувають конфлікти між виборцями та членами партії; обмежити поширення людей, що відчужуються від влади;
- соціально-правові, відкриті списки дають можливість дізнатись про соціальний статус кандидата, його автобіографію, професійний досвід тощо, поважаючи стать, відкритість, законність та пряму волю виборців.

Введення відкритих списків із преференціями дозволить подолати недоліки мажоритарної та пропорційної виборчої системи [50]:

1. Територіальне представництво якісно представлене, коли курфюрст бере участь у формуванні списку народних депутатів, надаючи пріоритет кандидату в депутати. Це збільшить відповідальність кандидата за свій виборчий округ;

2. Наявність чіткої політичної ідеологічної лінії розвитку суспільства та держави. Це спростить механізм створення коаліції в парламенті та

забезпечить її життєздатність, оскільки депутати реалізовуватимуть програмні цілі партії.

Використання пропорційної виборчої системи більшістю європейських країн (включаючи відкриті та преференційні списки виборців) демонструє високий рівень політичної та правової культури громадян, і що більш важливо, підзвітність політиків своїм виборцям.

З точки зору прозорості фінансування партій доцільно забезпечити державний контроль за використанням виборчих фондів від партій та кандидатів та вільний доступ до цієї інформації для громадськості.

Важливо обмежити обсяг добровільних внесків фізичних осіб та прозору процедуру їх виконання, а також зображення у звітах про використання партійних та кандидатських коштів.

Що стосується участі засобів масової інформації в інформаційній підтримці виборів, слід враховувати наступне: запобігання упуцненню соціально важливої інформації та спотворення інформації про виборчий процес, обов'язок отримувати інформацію з двох або більше джерел. Досвід багатьох країн світу показує, що для того, щоб вибори відповідали потребам виборців та викликали інтерес, їх потрібно проводити стосовно конкретних кандидатів. За цих обставин навряд чи виборець проголосував би за незрозумілого або непопулярного кандидата в окрузі. Тому найбільш реально обрати конкретних людей.

Тому, визначаючи перспективи розвитку національної виборчої системи, слід виходити з того, що формування сучасної виборчої законодавчої системи неможливе без впровадження міжнародних виборчих стандартів, що забезпечують можливість голосування для кожного громадянина, незалежно від політичної партія. членство. Основними напрямками подальшого розвитку та вдосконалення виборчого законодавства в Україні є:

1. імплементація положень міжнародно-правових документів у внутрішнє право;

2. правове забезпечення реальної волі народу через дотримання конституційних норм;
3. запровадження єдиного підходу до регулювання всіх стадій виборчого процесу;
4. посилення функції виборчого законодавства у галузі прав людини шляхом застосування відповідальності за порушення його норм;
5. встановлення в Конституції України та відповідних законах принципів, форм і методів здійснення народного контролю за діяльністю народних депутатів [51].

У багатьох державах-членах ЄС процедура підготовки та проведення виборів визначена у Виборчому кодексі. Виборчий кодекс не тільки систематизує та стандартизує різні типи виборчих процедур, але також створить правову базу, згідно з якою замість кількох положень існувала б така, яка регулювала б усі без винятку правовідносини у виборчій сфері.

ВИСНОВКИ

Політичні процеси в країні за часів незалежності України були проаналізовані як дискурсоутворююча практика і встановлено, що кожен дискурс є системою знаково-символічних взаємодій. Вони створюють інтерпретацію політичних фактів, явищ та процесів та створюють інтерпретаційне поле. Наявність інтерпретаційного поля визначає конотацію політичної реальності, яка представляє встановлення значення як конструкцію політичної реальності.

Слід відмітити чотири конструкції виборчої моделі. Перша – система відкритих (вільних) партійних списків. У цьому випадку виборець голосує за партію і окремо за кандидата із списку цієї партії. Друга система – «панашування»: виборець може голосувати за кількох кандидатів. У межах третьої системи («персоналізованої змішаної») виборець голосує окремо за партію і за конкретних кандидатів. До четвертого типу належить система, при якій виборець голосує за кандидатів, що балотуються в одномандатних округах, але його голос зараховується і як поданий за партію, до списку якої входить даний кандидат.

Виборча система займає власну нішу в структурі демократії, яка умовно складається з вищого (теоретичного, статичного) рівня, основою якого є ідея демократії, і нижчого (інституційного) рівня, спрямованого на її реалізацію. У цьому відношенні виборча система повинна бути визначена як процедурно-регулятивний інститут демократії через необхідність затвердження ідеї демократії, яка забезпечує перетворення голосів виборців у кандидатів у представники в представницькому органі.

У вітчизняній науці виборча система розглядається у широкому, вузькому розумінні або використовує обидва варіанти як альтернативи. Широке тлумачення було сформульовано на основі положень радянських конституцій і ототожнює виборчу систему з поняттям «вибори», «виборчий

процес» або «виборче законодавство». Тому доцільно використовувати категорію «виборча система» у вузькому розумінні з акцентом на системну.

В Україні було проведено багато різних виборів, на яких було обрано шість президентів України, вісім конвенцій Верховної Ради України, а шість разів проводились звичайні місцеві вибори. Вибори в Україні були першими звичайними, позачерговими, допоміжними. Враховуючи, що кожен вибори, що відбувалися в новітній історії України, проходили під різними політичними та соціально-економічними факторами, вони, безсумнівно, мають свою специфіку та унікальність. Традиційно вибори Президента України є найвищими, за ними йдуть вибори народних депутатів України, а найнижчі в Україні спостерігаються на місцевих виборах.

Критерії проектування виборчих систем включають: правові, політичні, представницькі, соціальні, поведінкові, математичні та фінансові та організаційні. З точки зору їх обов'язкового включення жодна ієрархія не може бути визначена, але правовий критерій слід вважати фундаментальним. Правовий критерій побудови виборчої системи детально викладений у принципах «рівного виборчого законодавства» та «відповідності результатів виборів волі народу». Перший передбачає рівні права голосу у формальному вираженні (рівна кількість голосів), у матеріальному відношенні (рівна «вага» голосів при поділі округів та місць за результатами голосування), рівні пасивні права, рівні можливості для громадян меншин, та гендерні групи. Відповідність принципу «відповідність результатів виборів волі народу» слід оцінювати з точки зору репрезентативності, пропорційності, доступності виборчої системи з точки зору форми правління, територіальних та демографічних показників, політичного та правового менталітету електорату та інші характеристики суспільства та держави. Порушення цих принципів може бути предметом контролю за конституцією, про що свідчить практика розвинених країн. Повне ігнорування виборчої інженерії органом конституційного перегляду є небезпечним, оскільки процес проектування виборчої системи має

великий маніпулятивний потенціал (правляча більшість легалізує правила розподілу місць для наступних виборів).

Виборча система - це тип системи голосування та спосіб прийняття колективних рішень, що використовують однакові аксіоми та теореми. Результат голосування може залежати від типу змінних, за якими голосує виборець. Вплив таких змінних походить не від методу голосування виборця, а від змісту, який враховується при подальших розрахунках. Наприклад, категоричні системи голосування більшості та абсолютної більшості (два тури) можуть не точно відображати інтереси виборців та призвести до обрання кандидатів, які є неприйнятними для більшості.

Формулу виборів можна використовувати на двох етапах виборчого процесу - при створенні виборчих округів і при призначенні мандатів за результатами голосування. В останньому випадку під виборчою формулою слід розуміти елемент виборчої системи, що визначає правила розподілу мандатів за кількістю, що визначається розміром округу серед кандидатів відповідно до поданих голосів, виражених карткою для голосування структура. Формула виборів на етапі створення виборчих округів визначає правила розподілу мандатів між виборчими округами залежно від чисельності електорату або кількості людей. Формули виборів двох типів використовують різні операнди та обчислювальні евристики, але можуть дати однаковий результат («метод Д'Ондрта» та «метод Джефферсона», «метод Сент-Лейга», «метод середнього арифметичного» та «метод Вебстера» тощо).

Як зазначалось раніше основними напрямками подальшого розвитку та вдосконалення виборчого законодавства в Україні необхідно відмітити:

1. імплементація положень міжнародно-правових документів у внутрішнє право;
2. правове забезпечення реальної волі народу через дотримання конституційних норм;

3. запровадження єдиного підходу до регулювання всіх стадій виборчого процесу;

4. посилення функції виборчого законодавства у галузі прав людини шляхом застосування відповідальності за порушення його норм;

5. встановлення в Конституції України та відповідних законах принципів, форм і методів здійснення народного контролю за діяльністю народних депутатів.

Залежно від правил вибору переможців голосування рекомендується класифікувати виборчі формули на «більшість», «переможці отримують все», «більшість», «рейтинг», «пропорційно» та «змішані» групи. Кожна група представлена різноманітними формулами, які відрізняються між собою методом вибору переможця, математичними операціями, структурою голосування та характеристиками кола. Для поліпшення якості законодавчих прийомів доцільно використовувати контекстуальні еквіваленти назв виборчих формул, що використовуються західними дослідниками. Формула виборів може підлягати конституційному контролю, оскільки її застосування з певними поєднаннями інших елементів може порушувати конституційні принципи виборчого законодавства. Використання маніпулятивного потенціалу виборчих систем для конкретних політичних сил є порушенням принципу рівного виборчого законодавства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ:

1. Авксентьев А. О. Диспропорційність як основна патологія виборчих систем: український контекст. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». Випуск 104 С. 210-215.
2. Авксентьев А. О. Теорія голосування: процедури, критерії, парадокси. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2012. №1007, вип. 20. С. 93-99.
3. Автономов А. С. Аналитический доклад «Российские выборы в контексте международных избирательных стандартов». Независимый институт выборов. URL: <http://www.vibory.ru/Publikat/RVKMIS/dokl-2-6.htm>.
4. Алескеров Ф. Т., Платонов В.В. Системы пропорционального представительства и индексы представительности парламента. Москва: ГУ ВШЭ, 2003. 44 с.
5. Андрей Магера: Лучше выбрать меньшее зло. Информационное агентство «Аналитическая служба новостей». 2015. URL: <http://asn.in.ua/ru/news/interview/4429-andrjj-magera-krashhe-obrati-menshe-zlo.html>
6. Афанасьєва М. В. Виборча інженерія в Україні: теоретико-методологічні засади та конституційно-правове забезпечення : дис. докт. юр. наук. Одеса, 2015. 480 с.
7. Афанасьєва М. В. Критерії законодавчого проектування виборчої. Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 2. С. 90-97.
8. Афанасьєва М. В. Поняття «виборча система» вітчизняний та зарубіжний досвід. Митна справа. 2012. №2 (80) частина 2, книга 2. С. 318–327.
9. Баймуратов М. А., Кофман Б. Я. Международные избирательные стандарты: правовая природа, содержательная и системная характеристики,

актуальные вопросы имплементации в законодательство Украины: монография. Сумы: Университетская книга, 2012. 254 с.

10. Баймуратов М. Парламентська виборча система: оптимальний вибір для України. Вісник Центральної виборчої комісії. 2009. №2/3. С. 29-34.

11. Балабан Р. В. Теорія виборчої системи: монографія. Київ: Либідь, 2007. 112 с.

12. Барабаш Ю. Г. Установча влада Українського народу як конституційний феномен. Право України. 2009. № 11. С. 73-80.

13. Барабаш Ю. Г. Часові межі діяльності парламенту у випадку дострокового припинення його повноважень. Форум права. 2007. № 3. С. 37-43.

14. Батанов О. Порівняльний аналіз функціонування муніципальних виборчих систем у зарубіжних країнах. Вісник Центральної виборчої комісії. 2013. №1. С. 58-63.

15. Батура С. В. Теоретико-правові засади виборчих систем України та Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 244 с.

16. Бесчастний В. М., Філонов О. В., Субботін В. М., Пашков С. М. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 467 с.

17. Бондарь Н. С., Джагарян А. А. Конституционная ценность избирательных прав граждан России. Москва: Формула права, 2005. 336 с.

18. Борисов А. Б. Большой юридический словарь. Москва: Книжный мир, 2010. 848 с.

19. Будзінський О. Виборче законодавство: нове, старе чи покращене? 2013. URL: <http://zbruc.eu/node/14443>.

20. Бучин М. А. Правове регулювання демократичних принципів виборів: міжнародний досвід. Nowa Ukraina: Zeszyty historyczno-politologiczne. KrakówPrzemysł, 2012. №12. С. 95–107

21. Віхляєв В. В. Конституційно-правовий досвід розвитку муніципальної виборчої системи України. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2012. №1. С. 58-61.
22. Водяницкая Е. А., Гвоздев П. С., Ракитская И. А., Орлов А. Г. Современные избирательные системы. Вып. 6: Австрия, Ирландия, Норвегия, Чили. Москва: РЦОИТ, 2011. 512 с.
23. Вольский В. И. Ж.-Ш. Де Борда и маркиз де Кондорсе – родоначальники теории голосования. Полития. Журнал политической философии и социологии политики. 2013. №3(70). С. 147-159.
24. Гаращенко С. В. Вплив гендерного підходу на формування типу виборчої системи. Магістеріум. Політичні студії. 2012. Вип. 46. С. 50-54.
25. Гаспарян М. В. Теоретические проблемы подбора процедуры голосования. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского, серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». Том 24(65). №4. 2012. С. 268-275.
26. Генералюк В. В. Механізми удосконалення виборчої системи України. Електронне наукове фахове видання «Державне управління: теорія і практика». 2010. №1. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10gvvvsu.pdf>
27. Георгізова І. Л. Виборча система в США: переваги та недоліки. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право. Ужгород: Гельветика, 2013. Вип. 21. Т1, Ч.2. С. 118-121. 37. Гербут І. Виборчі системи в аспекті інтересів опозиційних партій та репрезентативності парламенту в сучасній Україні. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2015. №2(76). С. 252-266.
28. Гнілорібов В. В. Оптимальна виборча система як ефективний механізм реалізації прав та свобод громадян України. Вибори Президента України – 2004: проблеми теорії та практики. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9-10 червня 2005 року). Київ: Атіка, 2005. 640 с.

29. Закон України про вибори народних депутатів України. - К.: Атіка, 2004. - 128 с.
30. Карпа Т. І. Географія виборчих систем. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2014. №1. С. 131-138.
31. Карпов А. В. Измерение представительности парламента в системах пропорционального представительства. Препринт WP7/2006/04. Москва: ГУ ВШЭ, 2006. 40 с.
32. Карпов А. В. Теорема о невозможности в задаче пропорционального представительства. Экономический журнал Высшей школы экономики. №4. 2009. С. 595-615. 177
33. КВУ нарахував в Україні 344 політичних партії. УКРІНФОРМ. 2016. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2092432-kvu-narahuvav-v-ukraini-344-politicnih-partii.html>. 43. Кинзерская И. Л. Избирательная система как институт современного демократического государства. Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2008. №74. С. 219-224.
34. Кичмаренко О. Д., Огуленко А. П. Теория принятия решений. Раздел: Теория голосования: учебно-методическое пособие. Одесса: Одесский нац. ун-т, 2013. 50 с.
35. Клима Р. Э., Ходж Дж. К. Математика выборов: Пер. с англ. Москва: МЦНМО, 2007. 224 с.
36. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія. Київ: Час Друку, 2011. 132 с.
37. Ключковський Ю. Б. Загальні проблеми реформування виборчої системи в Україні. Вибори та демократія. №4(18). 2008. С. 87-92.
38. Ковтунець В. В. Оптимізація виборчих систем для парламентських та місцевих виборів. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції "Вибори і референдуми в Україні: законодавче

забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення" (м. Київ, 13-15 листопада 2002 року). Київ: НОРА-ДРУК, 2003. С. 114-124.

39. Кожухар О. І. Трансформація політичних структур в постсоціалістичних країнах Центрально-Східної Європи. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Історія та археологія. Дніпропетровськ, 2008. Вип. 16. С. 170–178.

40. Козюбра М. Принцип верховенства права і реформа виборчої системи. Вибори та демократія. 2008. №4. С. 84-87.

41. Кокс Г. В. Ціна голосу. Стратегічна координація у виборчих системах світу / пер. з англ. Г. Є. Краснокутський; наук. ред. пер. М. О. Баймуратов. Одеса: Бахва, 2003. 454 с

42. Мельвиль А. О траекториях посткоммунистических трансформаций // Полис. - 2004. - № 2(79).

43. Панов П. Изменение электоральных институтов в России: Кроссрегиональный сравнительный анализ // Полис. - 2004. - № 6(83).

44. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах. - М.: Прогресс-Традиция, 2004. - 480 с.

45. Lijphart A. Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990 (Comparative European Politics), Oxford University Press, USA. - 324 p.

46. Lijphart A., Waisman C. Institutional design in New Democracies. Boulder, Colorado. - 1996. - 285 p.

47. Nohlen D. Prawo wyboreze i system partyjny. O teorii system wyborczyck Verlag Leske, Budrich, Opladen. - 2004. - 512 p.

48. Sartori G. 1994: Comparative Constitutional Engineering: an inquiry into Structure, Incentives and Outcomes, Houndmills etc. - 185 p.